

Broeders van Liefde

VERDIEPEN WIE WE ZIJN

*over zorg voor bezieling en christelijke inspiratie
in het samen leven en werken*

Visietekst inspiratiebeleid 2015-2018
vzw Provinciaaloot der Broeders van Liefde
april 2015

Verdiepen wie we zijn:
over zorg voor bezieling en christelijke inspiratie
in het samen leven en werken

Visietekst inspiratiebeleid 2015-2018
vzw Provinciaal der Broeders van Liefde
april 2015

Ter inleiding

In de beleidsnota 'Van zeggen wie we zijn naar doen wat we zeggen en verdiepen wie we zijn' (april 2013) werden, vanuit een terugblik op de tijdens de voorgaande beleidsperiode afgelegde weg, de volgende twee uitdagingen geformuleerd voor de identiteitswerking in de beleidsperiode 2012-2018:

- De uitdaging om, na het *zeggen wie we zijn*, nu ook consequent werk te maken van het *doen wat we zeggen*. Dit gaat om de levensgrote uitdaging van het realiseren en op een passende manier ontvouwen van de geproclameerde visie in de gehele beleidsvoering en de concrete dagelijkse praktijk in de voorziening of school.
- De uitdaging om, na het *zeggen wie we zijn*, nu ook verder werk te maken van het *verdiepen wie we zijn*. Dit gaat over de al even grote uitdaging om dieper in te gaan op de vraag naar de plaats van bezieling in het samen leven en werken en naar wat het vandaag kan betekenen een christelijk geïnspireerde school of voorziening te zijn.

De eerste uitdaging – *doen wat we zeggen* – is behoorlijk evident. Ze heeft alles te maken met kwaliteitsvol integraal beleid, het ene spoor waarop ons identiteitsbeleid loopt. Eenmaal je een identiteitsverklaring hebt, ga je daarmee ook aan de slag en probeer je wat je als beoogd ideaal en als richtinggevende waarden verwoord hebt, zo consequent en consistent mogelijk waar te maken, zowel in de grote en kleine keuzes die je maakt als in de dagelijkse omgang en bejegening. Dit spreekt voor zich en vormt de basis van elk degelijk integraal beleid.

De tweede uitdaging – *verdiepen wie we zijn* – is minder evident. Ze heeft alles te maken met inspiratiebeleid, het tweede spoor waarop ons identiteitsbeleid loopt. Ze gaat over het verder zorg dragen voor bezieling in het samen leven en werken enerzijds en het eigentijds vorm geven van het christelijk geïnspireerde karakter van de organisatie anderzijds. Dat laatste is een levensgrote uitdaging waar vandaag echter maatschappelijk geen eenstemmigheid rond bestaat: niet over het waarom of het waartoe hiervan, maar evenmin over de inschatting van de context, de inhoudelijke accenten en de wijze om hier passend werk van te maken.ⁱ

In de beleidsnota 'Van zeggen wie we zijn naar doen wat we zeggen en verdiepen wie we zijn' (april 2013) werden de volgende twee uitdagingen geformuleerd voor de identiteitswerking in de beleidsperiode 2012-2018:

- De uitdaging om, na het *zeggen wie we zijn*, nu ook consequent werk te maken van het *doen wat we zeggen*.
- De uitdaging om na, het *zeggen wie we zijn*, nu ook verder werk te maken van het *verdiepen wie we zijn*.

De eerste uitdaging is behoorlijk evident. Ze heeft alles te maken met kwaliteitsvol integraal beleid, het ene spoor waarop ons identiteitsbeleid loopt.

De tweede uitdaging is minder evident. Ze heeft alles te maken met inspiratiebeleid, het tweede spoor waarop ons identiteitsbeleid loopt.

In de voorliggende nota willen we daarom met betrekking tot dat inspiratiebeleid een aantal aspecten verhelderen en enkele lijnen uitzetten.

We starten met een sociologische analyse van onze context. We gaan vervolgens kijken hoe we die context theologisch kunnen inschatten. Op basis hiervan zetten we ten derde enkele keuzes inzake inspiratiebeleid op een rijtje.

Elk visietekst vertrekt doorgaans vanuit een aantal vooronderstellingen en uitgangspunten. In deze nota is dat niet anders. We vertrekken hier vanuit de overtuiging:

- Dat passende aandacht voor en inzet op bezieling en inspiratie het samen leven en werken van mensen steeds ten goede komt;
- Dat het veelkleurige erfgoed van de joods-christelijke tradities, naast het al even veelkleurige erfgoed uit vele andere tradities, mensen in dat samen leven en werken ook vandaag zinvolle inspiratie te bieden heeft;
- Dat inzet op bezieling en christelijke inspiratie steeds vraagt om een passende afstemming tussen tekst en context, tussen wat men wil aanreiken en de context waarin dit gebeurt.

In de voorliggende nota willen we daarom met betrekking tot dat inspiratiebeleid een aantal aspecten verhelderen en enkele lijnen uitzetten. Bijzondere aandacht gaat hierbij naar de sociologische analyse en de theologische inschatting van onze context. De toon van elk inspiratiebeleid wordt doorgaans immers al meteen gezet door de manier waarop men naar de context kijkt. Die manier van kijken is nooit neutraal of waardenvrij. Daarom besteden we hier bewust de nodige aandacht aan. Dit zal zich ook uiten in de opbouw van deze nota. We starten met een sociologische analyse van onze context (empirisch perspectief). We gaan vervolgens kijken hoe we die context theologisch kunnen inschatten (hermeneutisch perspectief). Op basis hiervan zetten we ten derde enkele keuzes inzake inspiratiebeleid op een rijtje (strategisch perspectief)ⁱⁱ

Elk visietekst vertrekt doorgaans vanuit een aantal vooronderstellingen en uitgangspunten die in de tekst zelf niet verder beargumenteerd worden. In deze nota is dat niet anders. Voor alle duidelijkheid benoemen we deze uitgangspunten hier graag bij het begin van deze nota. We vertrekken in deze visietekst vanuit de overtuiging:

- Dat passende aandacht voor en inzet op bezieling en inspiratie het samen leven en werken van mensen steeds ten goede komt;
- Dat het veelkleurige erfgoed van de joods-christelijke tradities, naast het al even veelkleurige erfgoed uit vele andere tradities, mensen in dat samen leven en werken ook vandaag zinvolle inspiratie te bieden heeft;
- Dat inzet op bezieling en christelijke inspiratie steeds vraagt om een passende afstemming tussen tekst en context, tussen wat men wil aanreiken en de context waarin dit gebeurt.

Tot slot nog dit. Inspiratiebeleid is een bijzonder complexe materie die om een genuanceerde aanpak vraagt. De daartoe noodzakelijke verfijning in de overwegingen die we in deze visietekst hebben willen meegeven, heeft ervoor gezorgd dat dit een uitgebreide nota geworden is. Die nuanceringen willen we de lezer niet onthouden. Daarom bieden we deze visietekst aan zoals ze voorligt. Tegelijk geven we de lezer die op beknoptheid uit is, via quotes in de marge graag een rode draad mee, opgebouwd uit citaten uit het volledige verhaal.

1. Een sociologische analyse van onze context

Hoe kijken we naar onze context? Concreter: hoe kijken we naar de ruimere context van de samenleving waar we deel van uitmaken enerzijds en naar de specifieke context van onze organisatie en haar verschillende werk- en leefgemeenschappen anderzijds? Meer specifiek: hoe analyseren we deze context en schatten we haar in op het vlak van inspiratie en spiritualiteit? Want dat is hier onze focus. Welke woorden en denkkaders hanteren we om die context te beschrijven? En: welke waarde-oordelen trillen eventueel mee in het gebruik van die woorden en denkkaders? Of nog: met welke bril kijken we uiteindelijk naar die context: een cultuurpessimistische of een veeleer optimistische? En wat zijn daarbij onze vooronderstellingen over de cultuurperiode(s) die aan de onze voorafging(en)?

Grosso modo stellen we vast dat er bij de sociologische analyse van onze context twee basispatronen te onderscheiden vallen in de manier waarop men naar die context kijkt. De eerste vatten we hier samen onder de noemer 'formatie, deformatie en reformatie'. De tweede vatten we samen onder de noemer 'transformatie'.

1.1. Denken in termen van formatie, deformatie en reformatie

In de benadering die we hier samenvatten onder de noemer 'formatie, deformatie en reformatie' vertrekt men vanuit een bepaalde vormgeving en positionering van het religieuze en het spirituele in een historisch gegeven context en gaat men vervolgens kijken hoe die formatie langzamerhand afgebrokkeld is. In een derde beweging gaat men dan op zoek hoe men die situatie kan remediëren en hoe men religie en spiritualiteit hier opnieuw op een passende wijze op de kaart kan zetten.

Veel denken in termen van secularisatie getuigt van dit basispatroon. Dit levert boeiende analyses op, maar heeft het nadeel dat de historische formatie waarvan men vertrekt, te veel gewicht krijgt. Die vertreksituatie wordt dan vaak impliciet als een soort normatief nulpunt gehanteerd van waaruit men de veranderde situatie gaat beoordelen en waarnaar men ook terugkijkt bij het zoeken naar een eigentijdse vormgeving en positionering van het religieuze en het spirituele. Concreet ligt de focus in dit soort analyses vaak op het gestage uiteengaan van christendom en cultuur sinds de jaren 1950, dus op de afbrokkeling en teloorgang, het eroderen en verdwijnen van een maatschappelijke *formatie* waarin er een grote overlap was tussen christendom en cultuur. Dit wordt daarbij dan ervaren als een proces van *deformatie* die van de kerk en christelijk geïnspireerde organisaties om een overwogen reactie vraagt: een *re-formatie* in de zin van een her-opstelling of herpositionering.

Het beeld dat daarbij geboden wordt van de verhouding tussen christendom en cultuur tot en met de jaren 1950 geeft dan bovendien vaak de indruk alsof de toenmalige religieus-maatschappelijke formatie er altijd al geweest was en dus de 'normale' situatie was. Nader onderzoek leert echter dat dit niet het geval was en dat de toenmalige formatie een tijdsgebonden en niet eens zo oude constructie was, een vormgeving van de verhouding tussen cultuur en christelijke inspiratie volgend op eerdere, grondig andere historische formaties. Het besef van dit fundamenteel tijdsgebonden karakter van elke formatie kan perspectieven bieden voor een meer *out of the box*-denken over de huidige context en voor een meer toekomstgericht nadenken over de omgang met bezieling en christelijke inspiratie in deze context.

Grosso modo stellen we vast dat er bij de sociologische analyse van onze context twee basispatronen te onderscheiden vallen in de manier waarop men naar die context kijkt.

- De eerste vatten we hier samen onder de noemer 'formatie, deformatie en reformatie'.
- De tweede vatten we samen onder de noemer 'transformatie'.

In de benadering die we hier samenvatten onder de noemer 'formatie, deformatie en reformatie' gaat men als volgt te werk:

- Men vertrekt vanuit een bepaalde vormgeving en positionering van het religieuze en het spirituele in een historisch gegeven context.
- Men gaat vervolgens kijken hoe die formatie langzamerhand afgebrokkeld is.
- In een derde beweging gaat men dan op zoek hoe men religie en spiritualiteit hier opnieuw op een passende wijze op de kaart kan zetten.

Veel denken in termen van secularisatie getuigt van dit basispatroon. Dit levert boeiende analyses op, maar heeft het nadeel dat de historische formatie waarvan men vertrekt, te veel gewicht krijgt.

Die vertreksituatie wordt dan vaak impliciet als een soort normatief nulpunt gehanteerd van waaruit men de veranderde situatie gaat beoordelen en waarnaar men ook terugkijkt bij het zoeken naar een eigentijdse vormgeving en positionering van het religieuze en het spirituele.

1.2. Denken in termen van transformatie

Een alternatief basispatroon voor de sociologische analyse van onze context vatten we samen onder de noemer 'transformatie'.

In deze benadering gaat men ervan uit dat elke maatschappelijke context haar eigen formatie oplevert op het vlak van religie, spiritualiteit en bezieling en dat bijgevolg elke diepgaande maatschappelijke transformatie ook een transformatie met zich meebrengt van de vormgeving en positionering van het religieuze en spirituele in die nieuwe context.

Deze manier van kijken heeft het voordeel dat de blik op het heden hier minder sterk bepaald wordt door het beeld dat men heeft van de laatste, aan dat heden voorafgaande formatie.

Ze biedt bovendien het grote voordeel dat ze zich veel minder door dat beeld laat bepalen in het nadenken over mogelijke wegen inzake vormgeving en positionering van religie, spiritualiteit en bezieling in die nieuwe context.

In het deel dat nu volgt gaan we vanuit deze invalshoek kijken naar de fundamentele transformaties die onze samenleving de voorbije periode ondergaan heeft en naar de veranderingen en uitdagingen op het vlak van religie en spiritualiteit die hiermee gepaard gingen.

Een alternatief basispatroon voor de sociologische analyse van onze context vatten we samen onder de noemer 'transformatie'. In deze benadering gaat men ervan uit dat elke maatschappelijke context haar eigen formatie oplevert op het vlak van religie, spiritualiteit en bezieling en dat bijgevolg elke diepgaande maatschappelijke transformatie ook een transformatie met zich meebrengt van de vormgeving en positionering van het religieuze en spirituele in die nieuwe context.

Deze manier van kijken heeft het voordeel dat de blik op het heden hier minder sterk bepaald wordt door het beeld dat men heeft van de laatste, aan dat heden voorafgaande formatie. Ze biedt bovendien het grote voordeel dat ze zich veel minder door dat beeld laat bepalen in het nadenken over mogelijke wegen inzake vormgeving en positionering van religie, spiritualiteit en bezieling in die nieuwe context.

Omwille van deze redenen kiezen we in deze visietekst bewust voor een denken in termen van transformatie. We menen dat deze benadering het best recht doet aan de ontwikkelingen en breuklijnen in de historische realiteit. Ze biedt naar ons aanvoelen bovendien de meeste garanties voor een zo onbevangen mogelijke analyse van onze huidige context en voor een zo toekomstgericht en creatief mogelijk nadenken over de omgang met religie, spiritualiteit en bezieling in deze context.

In het deel dat nu volgt (1.3), gaan we vanuit deze invalshoek kijken naar de fundamentele transformaties die onze samenleving de voorbije periode ondergaan heeft en naar de veranderingen en uitdagingen op het vlak van religie en spiritualiteit die hiermee gepaard gingen. Onze gids hierbij zal Staf Hellemans zijn, een godsdienstsocioloog die in een recent werk de belangrijkste inzichten hieromtrent heel overzichtelijk heeft weten samen te brengen. In onze beschrijving volgen we zijn redenering stap voor stap en blijven we ook behoorlijk dicht bij zijn sociologisch jargon.

Na een aanvullend deeltje met een aantal bijkomende recente inzichten van andere auteurs (1.4) zetten we de meest fundamentele sleuteltermen voor het verstaan van onze huidige context op het vlak van religie, spiritualiteit en bezieling nog eens kernachtig op een rijtje (1.5). De lezer die minder belust is op de uitvoerige analyse die nu volgt of minder affiniteit heeft met het sociologisch jargon, kan desgewenst meteen doorgaan naar dat samenvattende slotstuk.

1.3. Een sociologische duik in de geschiedenis van de religie

In zijn zeer verhelderende, godsdienstsociologische studie *'Het tijdperk van de wereldreligies. Religie in agrarische civilisaties en in moderne samenlevingen'*ⁱⁱⁱ schetst Staf Hellemans de ontwikkeling van religie vanuit een lange-termijn-perspectief. Vanuit een sterk systeemtheoretische invalshoek en een brede historische kijk ontwikkelt hij hierbij een kader om de transformatie van religie in onze tijd te begrijpen tegen de achtergrond van de hieraan voorafgaande grote historische transformaties. Zijn uitgangspunt hierbij is dat elke grote verandering in de cultuur een fundamentele verandering op het vlak van religie met zich meebrengt. In navolging van o.a. Karel Dobbelaere brengt hij dit in beeld op drie niveaus: het macroniveau van het religieuze veld, het mesoniveau van de religies en het micro-niveau van de individuele religiositeit. Religie gebruikt hij als koepelterm voor de drie niveaus. In wat volgt, maken we graag gebruik van dit denkkader om de recente ontwikkelingen te schetsen.

1.3.1. We starten deze schets met een beschrijving van de belangrijkste kenmerken van religie in de moderniteit (ca. 1800-1960). Drie basiskenmerken karakteriseren volgens Hellemans deze periode. Op het macroniveau wordt de moderne samenleving gekenmerkt door functionele differentiatie. Deze houdt in dat *"economie, politiek, wetenschap, onderwijs, kunst, gezin, religie, enzovoort als functioneel gespecialiseerde domeinen met een eigen logica en met eigen rollen en organisaties gaan functioneren en dus een – uiteraard steeds beperkte – autonomie ten opzichte van andere domeinen verwerven."*^{iv} Op mesoniveau kenmerkt de moderniteit zich door *"de hoge vlucht die 'formele' verenigingen en organisaties nemen, waarbij kenmerkend is dat leden kunnen toetreden en uittreden en dat de organisatie zichzelf stuurt, wat betekent dat ze haar eigen structuur, activiteiten en doelen bepaalt."*^v Op microniveau kenmerkt deze periode zich door individualisering: *"Mensen krijgen als individuele persoon de verantwoordelijkheid toegeschoven om elk op hun manier selectief te participeren in deze organisaties, in de bovenlokale cultuur en in de functioneel gedifferentieerde subsystemen van de moderne maatschappij."*^{vi}

Op het eerste gezicht klinkt deze analyse nogal abstract. Maar als we dit gaan toepassen op religie wordt het al snel veel concreter. De functionele differentiatie op het macroniveau houdt in dat de andere genoemde domeinen zich emanciperen uit de sfeer van de religie en dat religie geappelleerd wordt zich te focussen op haar kerntaak: de verbinding van het immanente met het transcendente of het sacrale. Hellemans spreekt hier over de 'religisering van religie'. Tegelijk daagt deze evolutie religie uit nieuwe verbindingen aan te gaan met de andere domeinen en hierbij gebruik te maken van wat Hellemans omschrijft als haar 'promiscue vermogen'. Dit is het vermogen om betekenisvolle banden aan te gaan met, invloed uit te oefenen op en te interveniëren in de andere domeinen. De zuilvorming in onze streken was daar een voor deze periode sprekend voorbeeld van.

Een tweede grote uitdaging op het macroniveau is voor Hellemans de competitieve pluralisering en de groei van religieuze markten. *"In plaats van de voormoderne opdeling van de wereld in een aantal gescheiden civilisatorische werelden met hegemoniale religies ontstaat een wereldwijde competitieve en voortdurend innoverende markt van zeer vele georganiseerde kerken en sekten, minder georganiseerde stromingen en individuele religieuze ondernemers, die allen met elkaar wedijveren om de aandacht en de sympathie van individuen die zichzelf het recht op religieuze keuzevrijheid gunnen."*^{vii} De globalisering tot slot opent de grenzen op voorheen nooit geziene wijze en biedt de wereldreligies de ruimte voor religieuze globalisering. Tegelijk stelt ze hen voor de enorme uitdaging te universaliseren en de eigen herkomstcultuur te overstijgen.

In 'Het tijdperk van de wereldreligies. Religie in agrarische civilisaties en in moderne samenlevingen' schetst Staf Hellemans een kader om de transformatie van religie in onze tijd te begrijpen tegen de achtergrond van de voorafgaande grote historische transformaties.

Hij brengt dit in beeld op drie niveaus: het macroniveau van het religieuze veld, het mesoniveau van de religies en het microniveau van de individuele religiositeit.

We starten deze schets met een beschrijving van de belangrijkste kenmerken van religie in de moderniteit (ca. 1800-1960). Drie basiskenmerken karakteriseren volgens Hellemans deze periode:

- Functionele differentiatie
- Organisatievorming
- Individualisering

De functionele differentiatie houdt in dat de diverse levensdomeinen zich emanciperen uit de sfeer van de religie en dat religie geappelleerd wordt zich te focussen op haar kerntaak: de verbinding van het immanente met het transcendente of het sacrale.

Een tweede grote uitdaging op het macroniveau is voor Hellemans de competitieve pluralisering en de groei van religieuze markten.

De globalisering tot slot opent de grenzen op voorheen nooit geziene wijze en biedt de wereldreligies de ruimte voor religieuze globalisering. Tegelijk stelt ze hen voor de enorme uitdaging te universaliseren en de eigen herkomstcultuur te overstijgen.

Uiteraard spelen deze trends ook op het meso-niveau van elke religie apart. Daarnaast ontwaart Hellemans op dit niveau nog twee andere wezenlijke tendensen: organisatievorming en lekenopwaardering.

Al heel vroeg in de moderniteit zien we hoe religies en bij ons met name de katholieke kerk zich gaan uitbouwen tot sterke formele organisaties.

Op alle vlakken zien we in deze periode een gerichte institutionalisering in moderne zin, waarbij religie en kerk vaak bijna synoniemen werden van elkaar.

Leken worden in de moderniteit ook op religieus vlak opgewaardeerd. Voor de kerkleiding ligt de focus hierbij op socialisering en mobilisering van de leken tot volgzame gelovigen. Op microniveau wordt dit echter doorkruist door de toenemende tendens tot individualisering.

Concreter houdt dit in dat de invulling van religiositeit en de participatie aan religieuze verbanden gaandeweg steeds meer in de handen van het individu komen te liggen.

En dat individu kan op dat vlak alle soorten keuzes maken: van de optie voor een sterk fundamentalistisch geloof, over allerlei tussenvormen tot een radicaal afscheid van alle religie.

Belangrijk hierbij om te beseffen is dat de aangegeven trends op de drie niveaus zich geleidelijk ontwikkeld hebben.

Belangrijk is bovendien te zien dat deze trends elkaar wederzijds beïnvloedden, maar dat daarbij ook duidelijk sterkteverschillen vastgesteld kunnen worden.

In het bijzonder kan gewezen worden op de impact van de tendens tot organisatievorming die de tendens tot individualisering tot ver in de twintigste eeuw overvleugeld heeft.

Uiteraard spelen de drie trends van religisering, pluralisering en globalisering ook op het mesoniveau van elke religie apart. Daarnaast ontwaart Hellemans op dit niveau nog twee andere wezenlijke tendensen: organisatievorming en lekenopwaardering. Al heel vroeg in de moderniteit zien we hoe religies en bij ons met name de katholieke kerk zich gaan uitbouwen tot sterke formele organisaties. Hier zit voor Hellemans iets opmerkelijks aan. Hoewel religies in het algemeen en de katholieke kerk bij ons heel uitgesproken zich lange tijd inhoudelijk sterk afzetten tegen de moderniteit, zien we tegelijk hoe zij zich in deze periode organisatorisch intens op moderne leest gingen schoeien: ontwikkeling van een stevig bovenregionaal bestuur, uitbouw van een gecentraliseerde kerkorde met getrapte hiërarchie en territoriale eenheden, gerichte aanstelling van religieuze functionarissen, uniformisering van hun opleiding, inzet op een uitgewerkte leerinzake geloofsinhouden, liturgische praktijken, ethische waarden en normen, sterke socialisering en mobilisering van de kerkleden, etc.

Kortom: op alle vlakken zien we in deze periode een gerichte institutionalisering in moderne zin, waarbij religie en kerk vaak bijna synoniemen werden van elkaar. Nog even naar Hellemans: *“We zien dus hoe het (katholieke) christendom in de loop van de tijd steeds meer aangestuurd wordt vanuit de kerkorganisatie en minder vanuit de historische voorgegevenheid van maatschappelijke tradities en structuren. In toegespitste zin zouden we kunnen spreken van de evolutie van een diep in de maatschappij verankerde, bijna ‘onbehandelbare’ institutie naar een maatschappelijk lossier gebonden, flexibele organisatie en beweging.”* Tegelijk heeft deze evolutie ook een keerzijde. Deze bestaat er volgens Hellemans in dat *“het besef van de contingenties groeit en dat leerinterpretaties, ledenverplichtingen en organisatorische relaties meer bevroegd worden – pauselijk leergezag, priestercelebaat, rol van de vrouw, structuur en werking van bisdommen en parochies, zondagsplicht, enzovoort. Hogere organiseerbaarheid en maakbaarheid impliceren ook hogere contingentie.”*^{viii}

Leken worden in de moderniteit ook op religieus vlak opgewaardeerd. In het spoor van de uitbouw van een standaardcultuur, verhoogde scholingsgraad en groeiende democratisering wordt het onderscheid tussen specialist en leek gaandeweg genivelleerd en worden leken meer dan voorheen voorwerp van aandacht en zorg door middel van onderwijs, vorming, verenigingsleven, etc. Voor de kerkleiding ligt de focus hierbij op socialisering en mobilisering van de leken tot volgzame gelovigen. Op microniveau wordt dit echter doorkruist door de toenemende tendens tot individualisering. Deze houdt in dat *“religieuze inhoud en praktijk in het kader van een markt van zin en religie vrijgegeven worden voor individuele keuze.”*^{ix} Concreter houdt dit in dat de invulling van religiositeit en de participatie aan religieuze verbanden gaandeweg steeds meer in de handen van het individu komen te liggen. En dat individu kan op dat vlak alle soorten keuzes maken: van de optie voor een sterk fundamentalistisch geloof, over allerlei tussenvormen tot een radicaal afscheid van alle religie.

Belangrijk hierbij om te beseffen is dat de aangegeven trends op de drie niveaus zich niet in één keer doorgezet hebben, maar zich geleidelijk ontwikkeld hebben. Belangrijk is bovendien te zien dat deze trends elkaar wederzijds beïnvloedden, maar dat daarbij ook duidelijk sterkteverschillen vastgesteld kunnen worden. In het bijzonder kan hierbij gewezen worden op de impact van de tendens tot organisatievorming die de tendens tot individualisering tot ver in de twintigste eeuw overvleugeld heeft. De herleiding van religiositeit tot kerkelijkheid was hier een duidelijke uitingsvorm van, net zoals de verzuiling dat was op breder maatschappelijk vlak. En wat geldt voor de samenleving en religie in haar geheel, kan hier ook gezegd worden over de cultuur in deze periode in christelijk geïnspireerde en congregationeel verankerde organisaties als de onze die op dat vlak door en door kinderen zijn van deze fase van de moderniteit.

1.3.2. Rond de jaren 1960 start volgens Staf Hellemans opnieuw een belangrijke maatschappelijke transformatie. Hierbij blijven de basisstructuren van de moderniteit – functionele differentiatie, organisatievorming en individualisering – overeind. Maar tegelijk raakt één en ander hierbij wel in een sterke stroomversnelling. Hellemans spreekt daarom voor deze periode over de ‘geavanceerde moderniteit’, liever dan over de ‘postmoderniteit’. Een aantal evoluties tekenen deze transformatie: de overgang van een industriële naar een postindustriële economie, de toenemende welvaart, scholingsgraad en democratisering, de spectaculaire ontwikkelingen in wetenschap en technologie, de grenzen die opengaan op het vlak van mobiliteit en communicatiemediën ... ze brengen ons in een wereld die anders is dan deze van onze voorouders. Ze banen in het bijzonder de weg voor een groeiende impact van de tendens tot individualisering. En deze transformatie beïnvloedt opnieuw ten gronde de wereld van de religie. Ze brengt ons, aldus Hellemans, in een nieuwe religieuze constellatie. De belangrijkste structurele verandering daarbij is voor hem *“wellicht het verder uit elkaar gaan van de drie niveaus: het religieuze veld, religies en individuele religiositeit.”*^x

Op macroniveau kenmerkt de geavanceerde moderniteit zich door een verdergaande functionele differentiatie in combinatie met de verdergaande ontwikkeling van nieuwe verbindingen tussen de functionele velden. Dit zorgt enerzijds voor een verdere emancipatie van de andere domeinen uit de greep van de religie en werpt religie verder op haar kerntaak terug. Tegelijk daagt dit religie en religies uit zinvolle nieuwe verbindingen met die andere velden aan te gaan en hierin hun claim op betekenisvolheid en relevantie waar te maken. Terzelfdertijd zorgen de verdere pluralisering en globalisering zowel tussen als binnen de religies voor een sterke fragmentatie en onoverzichtelijkheid van het religieuze veld, een veld dat bovendien in permanente beweging lijkt. Daarin verschilt het religieuze veld volgens Hellemans overigens niet van de andere velden: *“De religieuze fragmentatie doet denken aan de sterk gegroeide veelheid, onoverzichtelijkheid en onbestendigheid in de economie, de politiek en de wereld van kunst, cultuur en ontspanning.”*^{xi}

Op het mesoniveau leiden de verdergaande pluralisering, globalisering en individualisering tot wat Hellemans noemt precarisering van religies en religieuze bewegingen enerzijds en flexibilisering op het vlak van organisatie, middelen en inhouden anderzijds. Door de onderlinge concurrentie en de zich doorzettende individualisering worden religies en religieuze bewegingen geconfronteerd met hun kwetsbaarheid en hun eindigheid: op lange termijn is geen enkele religie of beweging nog zeker van zijn voortbestaan. Verfijning van de organisatievorming brengt verder niet alleen flexibilisering met zich mee in allerhande vernieuwingen en herstructureringen op het vlak van de organisatie. Deze flexibilisering raakt ook de uiteindelijke doelen en de inhouden van de religies en religieuze bewegingen. Dat zet voorheen misschien nooit bevroegde tradities of gaandeweg dierbaar geworden gewoontes op de helling. En het raakt uiteindelijk ook aan de harde kern zelf van de religieuze tradities en daagt religies en religieuze bewegingen daarmee uit tot een reflexief traditiebeleid.

Het microniveau van de individuele religiositeit tenslotte wordt gekenmerkt door een verdergaande individualisering die hand in hand gaat met een sterk afkalvend impact van religieuze instituties. *“In de geavanceerde moderniteit zijn de mensen minder aangewezen op georganiseerde religiositeit in kerken of sekten om hun religieuze behoeften te bevredigen. Door het grotere aanbod kunnen zij ook gemakkelijker proeven van andere religieuze smaken en zelfs overstappen naar een concurrent. Personen kunnen dus niet langer beschouwd worden als een eigendom of onderdeel van een religie. Ze zijn niet meer voor het leven gebonden aan ‘hun’ kerk of sekte. Ze hebben zich, integendeel, geïndividualiseerd en zijn daarmee overal hele of halve buitenstaanders geworden.”*^{xii}

Rond de jaren 1960 start volgens Staf Hellemans opnieuw een belangrijke maatschappelijke transformatie. Hierbij blijven de basisstructuren van de moderniteit – functionele differentiatie, organisatievorming en individualisering – overeind.

Maar tegelijk raakt één en ander hierbij wel in een sterke stroomversnelling. Hellemans spreekt daarom voor deze periode over de ‘geavanceerde moderniteit’.

Een aantal evoluties tekenen deze transformatie. Ze banen in het bijzonder de weg voor een groeiende impact van de tendens tot individualisering. En deze transformatie beïnvloedt opnieuw ten gronde de wereld van de religie.

Terzelfdertijd zorgen de verdere pluralisering en globalisering zowel tussen als binnen de religies voor een sterke fragmentatie en onoverzichtelijkheid van het religieuze veld, een veld dat bovendien in permanente beweging lijkt.

Door de onderlinge concurrentie en de zich doorzettende individualisering worden religies en religieuze bewegingen geconfronteerd met hun kwetsbaarheid en hun eindigheid: op lange termijn is geen enkele religie of beweging nog zeker van zijn voortbestaan.

Verfijning van de organisatievorming brengt verder niet alleen flexibilisering met zich mee in allerhande vernieuwingen en herstructureringen op het vlak van de organisatie. Dat raakt uiteindelijk ook aan de harde kern zelf van de religieuze tradities.

Het microniveau van de individuele religiositeit tenslotte wordt gekenmerkt door een verdergaande individualisering die hand in hand gaat met een sterk afkalvend impact van religieuze instituties.

Hellemans wijst op het ingrijpende karakter van deze evolutie voor de verhouding tussen religies en individuen. Religies krijgen daardoor fundamenteel het karakter van kwetsbare, passeerbare, dienstverlenende instituties.

In plaats van de religieuze institutie als criterium van religiositeit zijn authenticiteit en zelfspiritualiteit als nieuwe idealen getreden. Het individu geeft vandaag zelf vorm aan zijn spiritualiteit met behulp van wat het op het religieuze veld vindt.

Met deze analyse op macro-, meso- en microniveau biedt Staf Hellemans ons een genuanceerd beeld van de hedendaagse context op religieus en spiritueel vlak.

Met zijn genuanceerd totaalbeeld wijst Hellemans tegelijk op de uitdagingen waarvoor de religies en bij ons met name de katholieke kerk vandaag staan.

Is het nodig hier nog te expliciteren dat de beschreven transformatie op macro-, meso- en microniveau niet alleen de grote religies en bij ons in het bijzonder de katholieke kerk, maar evenzeer de christelijk geïnspireerde organisaties voor dezelfde grote uitdagingen stelt?

En is het nodig er hier bovendien op te wijzen dat de uitdagingen hier nog net iets complexer worden, omdat we hier te maken krijgen met het raakvlak tussen professionaliteit en spiritualiteit, aspecten van twee op het eerste gezicht onderscheiden velden of functionele subsystemen?

Hellemans wijst op het ingrijpende karakter van deze evolutie voor de verhouding tussen religies en individuen: *“Religies krijgen daardoor fundamenteel het karakter van kwetsbare, passeerbare, dienstverlenende instituties. In plaats van de religieuze institutie als criterium van religiositeit zijn authenticiteit en zelfspiritualiteit als nieuwe idealen getreden.”*^{xiii} Dit benoemt Hellemans als een copernicaanse wending. Het individu geeft vandaag zelf vorm aan zijn spiritualiteit met behulp van wat het op het religieuze veld vindt. Syncretisme en bricolage zijn daarbij de modus operandi van die individuele religiositeit geworden – waarbij hij er overigens op wijst dat dit in feite altijd al de modus operandi van religie en religies geweest is. Het effect hiervan op microniveau in de huidige context omschrijft hij in termen van religieuze ontheemding die zich uit in chronisch zoekgedrag en ‘longing without belonging’. Deze basiskarakteristieken van de geïndividualiseerde religiositeit in de geavanceerde moderniteit vinden we volgens hem zowel terug bij mensen die het op spiritueel vlak buiten de grote kerken zoeken als bij diegenen die het daarbinnen blijven zoeken. De religieuze conditie is er vandaag trouwens voor allen één van zoeken, veeleer dan van gevonden hebben.

Met deze analyse op macro-, meso- en microniveau biedt Staf Hellemans ons een genuanceerd beeld van de hedendaagse context op religieus en spiritueel vlak. Hij beaamt en integreert daarbij de terechte inzichten van andere paradigma’s voor de analyse van onze context, maar wijst tegelijk op hun beperkingen. De vertolkers van het secularisatieparadigma wijzen volgens hem terecht op de afkalving van religie in de West-Europese context en op de vermindering in impact en aanhang van religies in deze context. Maar ze hebben onvoldoende oog voor het feit dat religie en religies hier ook vandaag een rol blijven spelen. De aanhangers van het ‘rational choice’-paradigma wijzen terecht op het ontstaan van een religieuze markt waarop oude en nieuwe, grote en kleine spelers concurreren om de gunst van de geïndividualiseerde klanten die op zoek naar het beste aanbod rationeel kosten en baten afwegen. Maar ze overschatten de kracht van de nieuwe bewegingen en onderschatten de spankracht van de oude wereldreligies. De aanhangers van het spiritualiteitsparadigma wijzen volgens hem terecht op het feit dat velen het vandaag buiten de institutionele religieuze kaders gaan zoeken, maar ze vergeten dat velen hun spiritualiteit ook deels binnen die kaders blijven vormgeven.

Met zijn genuanceerd totaalbeeld wijst Hellemans tegelijk op de uitdagingen waarvoor de religies en bij ons met name de katholieke kerk vandaag staan. Op het macroniveau staat de katholieke kerk volgens hem voor de cruciale uitdaging een keuze te maken hoe ze zich in het gepluraliseerde en geglobaliseerde veld wil (en kan) positioneren: als grote kerk, als restkerk of als sekte? Op het mesoniveau staat zij voor de uitdaging bewust de overstap te maken van een ultramontaans massa-katholicisme naar een veellidig keuzekatholicisme, van een Rooms-cultureel imperialisme naar een multiculturele wereldkerk en van de focus op een omvattend uitgewerkte leer naar de focus op subjectief beleefde spiritualiteit. Op het microniveau tenslotte staat zij voor de uitdaging leken in plaats van als volgzame schapen en uitvoerende hulpkrachten te leren benaderen als reflexieve en bewuste consumenten en actieve vrijwilligers, als leden dus die geëmancipeerd en mondig zijn en in hun eigenwaarde en gelijkwaardigheid erkend willen worden.

Is het nodig hier nog te expliciteren dat de beschreven transformatie op macro-, meso- en microniveau niet alleen de grote religies en bij ons in het bijzonder de katholieke kerk, maar evenzeer de christelijk geïnspireerde organisaties voor dezelfde grote uitdagingen stelt? En is het nodig er hier bovendien op te wijzen dat de uitdagingen hier nog net iets complexer worden, omdat we hier te maken krijgen met het raakvlak tussen professionaliteit en spiritualiteit, aspecten van twee op het eerste gezicht onderscheiden velden of functionele subsystemen?

1.4. Nog even aandacht voor twee aanvullende kenmerken van het spirituele veld

Over de boeiende inzichten van Staf Hellemans zouden we nog heel wat meer kunnen uitweiden. Het aangereikte kader zouden we hier ook verder kunnen verfijnen met interessante parallelle inzichten van andere auteurs. Om deze nota niet nodeloos langer te maken, doen we dat echter niet. We beperken ons ertoe te wijzen op het gegeven dat de meeste elementen van Hellemans analyse ook bij andere godsdienstsociologen terug te vinden zijn, zij het soms met andere accenten. We staan wel nog even stil bij twee evoluties die in Hellemans' boek minder uitgewerkt aan bod kwamen. Het gaat om evoluties in het spoor van de ontwikkelingen van pluralisering en globalisering, van de-institutionalisering en individualisering. In de eindnoten verwijzen we naar literatuur hieromtrent.^{xiv}

We wijzen vooreerst op een zich doorzettende tendens tot verbreding van het perspectief in de geïndividualiseerde religiositeit. In hun religieuze en spirituele zoektocht putten mensen niet langer alleen uit de bronnen van de traditie waarin zij opgegroeid zijn. Ze kijken ook over het muurtje naar wat andere tradities te bieden hebben. En ze gaan ook op zoek naar wat onder het muurtje van die eigen traditie of onder het behang of de kalklaag te vinden is. Concreter: er wordt ook met interesse gekeken naar wat in de eigen culturele traditie historisch ondergesneeuwd raakte, naar wat hier verwaarloosd of naar de marge geduwd werd. Steeds meer gaan mensen in hun spirituele zoektocht moeiteloos elementen uit die eigen en andere tradities met elkaar combineren. En ze ervaren dit als rijker, dynamischer en meer inspirerend dan het zich opsluiten binnen één traditie. Sociologen en theologen benoemen deze evolutie met verschillende termen: syncretisme, bricolage, religie à la carte, hybriditeit, multiple religious belonging, flexibilisering, fluidisering, etc. Waar sommige van die termen aanvankelijk vaak nogal denigrerend gebruikt werden, gaan nu steeds meer stemmen op om deze realiteit positief te bekijken als de vanouds normale modus operandi van religie en religiositeit.

Een tweede tendens die alle aandacht verdient is de zich doorzettende inhoudelijke verschuiving van het perspectief in de geïndividualiseerde spiritualiteit. Deze kan op diverse manieren benoemd worden: een verschuiving van focus op de leer naar focus op de beleving, van focus op inhouden naar focus op houdingen, van focus op waarheid en wet naar focus op wijsheid en waarachtigheid, van geloof als kennis naar geloven als werkwoord, van een spiritualiteit van boven naar een spiritualiteit van beneden, van een spiritualiteit van het verhevene naar een spiritualiteit van het alledaagse ... Kenmerkend hierbij is dat dit gepaard gaat met wat we kunnen omschrijven als een zekere immanentisering van spiritualiteit. Het accent in religiositeit en spiritualiteit ligt hierbij sterk op het hier en nu. Spiritualiteit heeft vandaag voor mensen vooral te maken met de vraag hoe ze in dit leven op een betekenisvolle wijze thuis kunnen komen bij zichzelf, hoe ze samen aan een wereld kunnen bouwen waar het voor elkeen goed om wonen is, hoe ze de aarde als gedeelde woonplek kunnen bewonen en behoeden, voor henzelf en voor hun kinderen, en hoe ze dit alles ultiem ook religieus – voor sommigen theïstisch en voor anderen agnostisch of atheïstisch – kunnen inbedden.

In hun geïndividualiseerde spirituele zoektocht proberen mensen werk te maken van een verankerde of geaarde spiritualiteit. Ze doen dit, om het met de titel van een recent rapport van de Nederlandse godsdienstsocioloog Joep de Hart te zeggen, zowel binnen als buiten verband^{xv} : binnen of buiten het verband van een religieuze institutie, binnen of buiten het verband van één of meerdere religieuze tradities. Net zoals in de andere subsystemen zijn mensen hierbij flexibele of zwevende gelovigen geworden die zich niet voor de volle 100 % vastzetten binnen de één of andere organisatie.^{xvi} Dit geldt overigens zowel voor het subsysteem van religie als voor dat van de professionele arbeid.

We staan nog even stil bij twee evoluties die in Hellemans' boek minder uitgewerkt aan bod kwamen. Het gaat om evoluties in het spoor van de ontwikkelingen van pluralisering en globalisering, van de-institutionalisering en individualisering.

We wijzen vooreerst op een zich doorzettende tendens tot verbreding van het perspectief in de geïndividualiseerde religiositeit. In hun religieuze en spirituele zoektocht putten mensen niet langer alleen uit de bronnen van de traditie waarin zij opgegroeid zijn. Ze kijken ook over het muurtje naar wat andere tradities te bieden hebben. En ze gaan ook op zoek naar wat onder het muurtje van die eigen traditie of onder het behang of de kalklaag te vinden is.

Een tweede tendens die alle aandacht verdient is de zich doorzettende inhoudelijke verschuiving van het perspectief in de geïndividualiseerde spiritualiteit:

- van focus op de leer naar focus op de beleving
- van focus op inhouden naar focus op houdingen
- van focus op waarheid en wet naar focus op wijsheid en waarachtigheid
- van geloof als kennis naar geloven als werkwoord
- van een spiritualiteit van boven naar een spiritualiteit van beneden
- van een spiritualiteit van het verhevene naar een spiritualiteit van het alledaagse
- ...

Kenmerkend hierbij is dat dit gepaard gaat met wat we kunnen omschrijven als een zekere immanentisering van spiritualiteit. Het accent in religiositeit en spiritualiteit ligt hierbij sterk op het hier en nu.

In hun geïndividualiseerde spirituele zoektocht proberen mensen werk te maken van een verankerde of geaarde spiritualiteit.

1.5. Samenvattend: tien fundamentele sleuteltermen

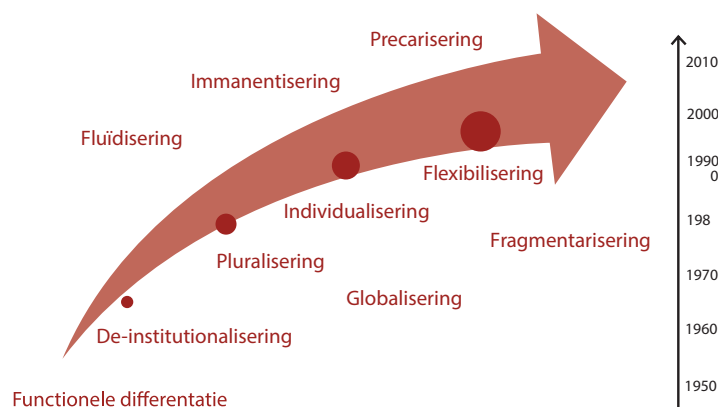
We besluiten dit eerste deel met het voorgaande beknopt samen te vatten in tien sleutel-termen die ons helpen om een zicht te krijgen op de context waarin wij vandaag leven en in het bijzonder op de manier waarop religie en spiritualiteit hier vorm krijgen en beleefd worden.

Deze sleuteltermen zijn voor alle duidelijkheid louter beschrijvende termen.

We besluiten dit sociologische deel van deze visietekst met het voorgaande beknopt samen te vatten in tien sleuteltermen die ons helpen om een zicht te krijgen op de context waarin wij vandaag leven en in het bijzonder op de manier waarop religie en spiritualiteit hier vorm krijgen en beleefd worden. Deze sleuteltermen zijn voor alle duidelijkheid louter beschrijvende termen waarmee we die huidige context in kaart proberen te brengen zonder hier een moreel oordeel aan te verbinden of zo'n oordeel op de achtergrond te laten meetrillen. Ze zijn bovendien sleuteltermen die ook op andere levensdomeinen van toepassing zijn, maar die we hieronder in onze omschrijving benaderen vanuit hun betekenis op het vlak van religie en spiritualiteit.

Functionele differentiatie	Emancipatie van de grote levensdomeinen uit de sfeer van het religieuze en verzelfstandiging tot functioneel gespecialiseerde domeinen
De-institutionalisering	Toenemend verlies aan impact, zeggenschap, betekenis en relevantie van religieuze instituties ten aanzien van het spirituele leven van mensen
Pluralisering	Groeiende veelheid van spelers op het religieuze en spirituele veld en toenemende bewustwording van de rijke veelkleurigheid van tradities
Individualisering	Keuzes inzake de invulling van het spirituele leven en de participatie aan religieuze verbanden komen steeds meer bij het individu te liggen
Fluïdisering	Vloeibaar worden van grenzen tussen religieuze tradities en tussen spiritualiteit en andere levensdomeinen
Globalisering	Toenemende ervaring en bewustwording dat de wereld groter is dan ons dorp en steeds meer een veelkleurige stad wordt
Flexibilisering	Groeiende beweeglijkheid van religieuze instituties en van individuele spiritualiteit in gesprek met meerdere religieuze tradities
Fragmentarisering	Toenemende versnippering en bijhorende onoverzichtelijkheid van het religieuze en spirituele veld
Precarisering	Groeiend besef van de kwetsbaarheid en de mogelijke eindigheid van religieuze instituties en spirituele tradities
Immanentisering	Toenemende focus op verankerde of gearde spiritualiteit en op haar betekenis voor het leven en samenleven hier en nu

Tien leessleutels voor een verstaan van onze religieuze en spirituele context

2. Theologische inschatting van de actuele context

Als we nu nadenken over bezieling en spiritualiteit in de professionele omgeving van een christelijk geïnspireerde en congregationeel verankerde organisatie, hoe kijken we dan vanuit die inspiratie en verankering tegen de beschreven context aan? Anders geformuleerd: hoe schatten we die context theologisch in? Op het raakvlak van spiritualiteit en professionaliteit zien we in onze scholen en voorzieningen dezelfde ontwikkelingen plaatsvinden die we hierboven voor de samenleving beschreven: functionele differentiatie en fragmentatie van het religieuze veld, precarisering en flexibilisering van de organisatie en haar institutionele identiteit, veranderende verhouding tussen organisatie en individuen, individualisering van spiritualiteit ...

Deinstitutionalisering, pluralisering en individualisering en de genoemde verbreding en inhoudelijke verschuiving in het spirituele zoeken houden niet halt aan de poorten van onze scholen en voorzieningen, maar tekenen ook volop de cultuur binnen onze leef- en werkgemeenschappen. In hun samenhang maken zij de werkelijkheid uit waarin wij samen leven en werken. Samen vormen zij onze werkelijkheid. De vraag is dan: hoe verhouden wij ons theologisch tot die werkelijkheid?

2.1. Twee mogelijke basisinvalshoeken van theologische inschatting

Grosso modo kunnen we vandaag met betrekking tot deze vraag twee fundamenteel andere basisinvalshoeken onderscheiden van waaruit men theologisch naar deze context kijkt en haar inschat. De wezenlijk andere focus die men hierbij legt, heeft zijn consequenties voor de manier waarop men in deze context vervolgens rond religie en spiritualiteit aan de slag gaat.

2.1.1. In de ene manier van kijken vertrekt men vanuit een veeleer negatieve inschatting van de huidige culturele context en focust men zich vooral op de afbrokkeling van de bekende vormgeving van geïnstitutionaliseerde religie en spiritualiteit. Deze manier van kijken sluit doorgaans nauw aan bij de hierboven beschreven sociologische analyse in termen van formatie, deformatie en reformatie. Het accent in de theologische inschatting ligt hierbij op het eroderen van de als klassiek ervaren vormgeving en beleving van geloof. Dit eroderen en teloorgaan van een bepaalde vormgeving van religie en spiritualiteit wordt in deze benadering betreurd en soms in één adem genoemd met andere als negatief ervaren evoluties in onze samenleving. Deze evolutie wordt daarbij dan vanuit gelovig perspectief wel eens benoemd als 'het verdwijnen van God' uit onze samenleving.

2.1.2. Een tweede, fundamenteel andere manier van kijken vertrekt vanuit een meer positieve inschatting van de huidige culturele context. De blik is hier niet in eerste instantie gericht op wat niet meer is, maar op wat in de plaats gekomen is van de vroegere vormgeving van religie en spiritualiteit. De focus ligt hier met andere woorden veeleer op de transformatie en op hoe spiritualiteit vandaag in een fundamenteel veranderde culturele context op een heel eigen wijze veelkleurig vorm krijgt en beleefd wordt. In deze benadering is men niet blind voor mogelijke negatieve aspecten en bedreigingen die gepaard gaan met die actuele context. Maar men heeft oog voor het nieuwe en onvermoed andere dat zich aandient. In gelovige termen: men richt de blik op de 'tekenen des tijds', op 'de sporen van God' en op het 'waaien van de Geest' en op het 'waaien van de Geest' zoals die zich vandaag laat voelen.

Als we nu nadenken over bezieling en spiritualiteit in de professionele omgeving van een christelijk geïnspireerde en congregationeel verankerde organisatie, hoe kijken we dan vanuit die inspiratie en verankering tegen de beschreven context aan?

Grosso modo kunnen we vandaag met betrekking tot deze vraag twee fundamenteel andere basisinvalshoeken onderscheiden van waaruit men theologisch naar deze context kijkt.

In de ene manier van kijken vertrekt men vanuit een veeleer negatieve inschatting van de huidige culturele context en focust men zich vooral op de afbrokkeling van de bekende vormgeving van geïnstitutionaliseerde religie en spiritualiteit.

Deze manier van kijken sluit doorgaans nauw aan bij de hierboven beschreven sociologische analyse in termen van formatie, deformatie en reformatie.

Een tweede, fundamenteel andere manier van kijken vertrekt vanuit een meer positieve inschatting van de huidige culturele context.

De blik is hier niet in eerste instantie gericht op wat niet meer is, maar op wat in de plaats gekomen is van de vroegere vormgeving van religie en spiritualiteit.

In gelovige termen: men richt de blik op de 'tekenen des tijds', op 'de sporen van God' en op het 'waaien van de Geest' zoals die zich vandaag laat voelen.

2.2. Twee mogelijke fundamentele accenten in inspiratiebeleid

Naast deze twee fundamenteel andere invalshoeken inzake de gelovige inschatting van de huidige culturele context kunnen ook twee fundamenteel andere accenten onderscheiden worden in de manier waarop men vervolgens keuzes maakt op het vlak van inspiratiebeleid.

Een eerste vorm van inspiratiebeleid lijkt er vooral op gericht de afbrokkeling en teloorgang van de als klassiek ervaren vormgeving van religie en spiritualiteit tegen te houden, ongedaan te maken of om te keren.

De focus ligt hierbij dan concreet vooral op het behouden, doorgeven en behoeden van de christelijke traditie.

Deze manier van doen getuigt vaak van een grote zorg om de rijke schat van dat gelovige erfgoed niet verloren te laten gaan. Tegelijk getuigt deze benadering te vaak van een gemis aan besef hoe wezenlijk tijdsgebonden vele aspecten uit die traditie zijn.

Ze getuigt bovendien vaak van een gebrek aan vertrouwen dat datgene waarover dat erfgoed wezenlijk gaat, zich vandaag op een heel eigen manier blijft aandienen, zij het in een soms totaal andere taal en vorm en bovendien op een wezenlijk veelkleurige manier.

De vraag is of deze focus op het behouden, doorgeven en behoeden van christelijke traditie vandaag uiteindelijk de meest zinvolle focus inzake inspiratiebeleid is. Wordt het doorgeven, behoeden en expliciteren van traditie hiermee geen doel op zich?

Naast deze twee fundamenteel andere invalshoeken inzake de gelovige of theologische inschatting van de huidige culturele context kunnen ook twee fundamenteel andere accenten onderscheiden worden in de manier waarop men in deze context vervolgens keuzes maakt op het vlak van inspiratiebeleid.

2.2.1. Een eerste vorm van inspiratiebeleid die we kunnen onderscheiden, lijkt er vooral op gericht de afbrokkeling en teloorgang van de als klassiek ervaren vormgeving van religie en spiritualiteit tegen te houden, ongedaan te maken of om te keren. De focus ligt hierbij dan concreet vooral op het behouden, doorgeven en behoeden van de christelijke traditie in haar geheel, in haar als klassiek beschouwde vermindelingen en in haar diverse aspecten van vormgeving. Het gewicht wordt in deze benadering in eerste instantie gelegd bij de traditie als vertrekpunt van inspiratiebeleid. Het verleden – of althans een bepaalde gestalte van dat verleden – functioneert hier als normatief referentiepunt voor het heden.

Deze manier van doen getuigt vaak van een grote zorg om de rijke schat van dat gelovige erfgoed niet verloren te laten gaan. In gelovige termen uitgedrukt: het licht van de traditie moet behoed worden en de lamp mag niet onder de korenmaat gezet worden. Deze zorg gaat gepaard met een grote zin voor verantwoordelijkheid en een daarmee vaak samenhangend sterk gevoel van urgentie. Tegelijk getuigt deze benadering te vaak van een gemis aan besef hoe wezenlijk tijdsgebonden vele aspecten uit die traditie zijn, zowel op het vlak van inhoud als op dat van de vormgeving. Ze getuigt bovendien vaak van een gebrek aan vertrouwen dat datgene waarover dat erfgoed wezenlijk gaat, zich vandaag in onze fundamenteel veranderde context op een heel eigen manier blijft aandienen, zij het in een soms totaal andere taal en vorm en bovendien op een wezenlijk veelkleurige manier.

De vraag is of deze focus op het behouden, doorgeven en behoeden van christelijke traditie vandaag uiteindelijk de meest zinvolle focus inzake inspiratiebeleid is. Wordt het doorgeven, behoeden en expliciteren van traditie hiermee geen doel op zich? Wordt het gewicht hier niet te veel op het verleden gelegd als normatief voor het heden? En vergeet men daarmee vooral niet waar het in die spirituele traditie uiteindelijk om gaat? Fixeert men zich hiermee, om een bekend beeld te gebruiken, niet te veel op één vinger in plaats van op de maan waarnaar meerdere vingers verwijzen? Of in katholieke termen: focust men in deze benadering niet te veel op één brandglas in plaats van op het licht dat vandaag veelkleurig doorheen meerdere brandglazen van verschillende origine schijnt?

Is dit de focus waar het in inspiratiebeleid uiteindelijk om moet gaan? Moet dat het ultieme doel van inspiratiebeleid zijn? Of gaat het om iets anders? En moet de focus net vanuit christelijk perspectief niet veeleer liggen op wat er vandaag inhoudelijk gezien werkelijk toe doet? Gaat christelijke inspiratie ultiem niet steeds hierover: over het bevrijdende onverwacht andere, over het grenzen en patronen doorbrekende nieuwe dat zich toont, over het opvorderende toekomstige dat zich vandaag aandient, over wat bewuste tijdgenoten vandaag met het oog op morgen als 'heilig' ervaren? Of verwoord in oer-christelijke termen: gaat christelijke inspiratie niet eerst en vooral over het zich laten onderbreken en appelleren door het perspectief van 'een nieuwe hemel en een nieuwe aarde', de 'tekenen des tijds' en het komende 'Rijk Gods'. Moet de focus net in een christelijk geïnspireerd identiteitsbeleid niet veeleer hier op liggen?

2.2.2. Een tweede vorm van inspiratiebeleid sluit bij deze vragen aan. In deze benadering is men er in eerste instantie op gericht de aanwezige bezieling van mensen erkenning te geven, te koesteren, tot onderwerp van gesprek te maken ... en ze vanuit christelijke inspiratie te voeden waar dit als zinvol en relevant ervaren wordt. Concreet legt men hier dan de focus eerst en vooral op wat mensen in hun samen leven en werken hier en nu beweegt en bezielt, op waar zij wakker van liggen en van dromen, op wat hen drijft en hoe zij hun bezieling veelkleurig vorm geven. Het gewicht wordt in deze benadering in eerste instantie in het heden gelegd, bij die actuele bezieling en bewogenheid van mensen. Deze probeert men in die tweede vorm van inspiratiebeleid te behoeden, te koesteren én in tweede instantie tegelijk ook te voeden.

Toegepast op onze organisatie kan dit als volgt vertaald worden. Medewerkers proberen in onze scholen en voorzieningen dag in dag uit goede zorg en degelijk onderwijs te bieden, daartoe constructief met elkaar samen te werken en hun job ook op een ethisch verantwoord en bezielde manier te doen en te blijven doen. Leerlingen en zorgvragers proberen iets moois van hun leven te maken, op een zinvolle manier hun levensweg te gaan en betekenisvol om te gaan met al wat hen op dit levenspad overkomt. Leidinggevendenden proberen een kader te creëren waarin dit alles ondersteund wordt en alle kansen krijgt. Door hun stijl van leidinggeven streven zij ernaar medewerkers, zorgvragers en leerlingen in hun bezieling en eigenheid erkenning te bieden en te stimuleren om dag na dag het beste van zichzelf te blijven geven.

Samen proberen medewerkers en leidinggevendenden, zorgvragers en leerlingen dagelijks iets zinnigs van hun leven te maken en mee te bouwen aan een wereld waarin het voor elkeen goed om leven is. Elkeen boort hierbij zijn eigen bronnen aan. Bezieling krijgt hierbij veelkleurig vorm. Iedere vogel zingt hierbij zoals hij of zij gebekt is. In deze benadering gaat het er in inspiratiebeleid eerst en vooral om deze rijkdom te zien, de aanwezige bezieling en de manieren waarop mensen die vorm geven, erkenning te geven en te koesteren. Tegelijk gaat men in deze benadering in tweede instantie ook voeding aanbieden, onder andere vanuit christelijke inspiratie, waar dit als zinvol en relevant ervaren wordt. Geen of/of-verhaal dus, maar een en/en-benadering, zij het met een duidelijk accent op wat hier en nu leeft als vertrekpunt en beoogd doel van inspiratiebeleid.

Wij gaan er in deze visietekst van uit dat de focus van een christelijk geïnspireerd identiteitsbeleid best hierop gelegd wordt: op het behoeden en voeden van dat veelkleurig aanwezige vuur in de inzet voor wat er vandaag echt toe doet. De focus wordt in onze ogen best gelegd op het koesteren en behoeden van dat toekomst gevende nieuwe dat zich hier en nu aandient. Scherper geformuleerd: de focus van een christelijk geïnspireerd identiteitsbeleid moet naar ons aanvoelen niet in eerste instantie liggen op inzet voor het behouden, doorgeven en behoeden van christelijke traditie, maar eerst en vooral op inzet voor bezielde leven en werken vandaag, in lijn met de centrale intuïties van christelijke inspiratie.^{xvii} We menen dat er daarvoor goede theologische gronden zijn die net alles te maken hebben met die centrale intuïties waar het in de christelijke inspiratietradities over gaat.

Een tweede vorm van inspiratiebeleid is er in eerste instantie op gericht de aanwezige bezieling van mensen erkenning te geven, te koesteren, tot onderwerp van gesprek te maken ... en ze vanuit christelijke inspiratie te voeden waar dit als zinvol en relevant ervaren wordt.

Het gewicht wordt in deze benadering in eerste instantie in het heden gelegd, bij die actuele bezieling en bewogenheid van mensen. Deze probeert men in die tweede vorm van inspiratiebeleid te behoeden, te koesteren én in tweede instantie tegelijk ook te voeden.

Samen proberen medewerkers en leidinggevendenden, zorgvragers en leerlingen dagelijks iets zinnigs van hun leven te maken en mee te bouwen aan een wereld waarin het voor elkeen goed om leven is. Bezieling krijgt hierbij veelkleurig vorm.

In deze benadering gaat het er eerst en vooral om deze rijkdom te zien, de aanwezige bezieling en de manieren waarop mensen die vorm geven, erkenning te geven en te koesteren.

Tegelijk gaat men in deze benadering in tweede instantie ook voeding aanbieden, onder andere vanuit christelijke inspiratie, waar dit als zinvol en relevant ervaren wordt.

Geen of/of-verhaal dus, maar een en/en-benadering, zij het met een duidelijk accent op wat hier en nu leeft.

Wij gaan er in deze visietekst van uit dat de focus van een christelijk geïnspireerd identiteitsbeleid best hierop gelegd wordt: op het behoeden en voeden van dat veelkleurig aanwezige vuur in de inzet voor wat er vandaag echt toe doet.

We menen dat er daarvoor goede theologische gronden zijn die net alles te maken hebben met de centrale intuïties waar het in de christelijke inspiratietradities over gaat.

2.3. Christelijke inspiratie: op zoek naar de harde/broze kern

Het voorgaande brengt ons dus bij de onderliggende vraag naar waar het in christelijke inspiratie uiteindelijk over gaat. We doen een poging om dit verstaanbaar te vertolken voor mensen van vandaag.

Het voorgaande brengt ons dus bij de onderliggende vraag naar waar het in christelijke inspiratie uiteindelijk over gaat. Om deze vraag te beantwoorden, moeten we een ander register opentrekken dat meer aanleunt bij poëzie dan bij het analytisch spreken. Spiritualiteit kan slechts verbeeldend ter sprake gebracht worden. Waar gaat christelijke inspiratie dus uiteindelijk over? We doen een poging om dit verstaanbaar te vertolken voor mensen van vandaag. Christelijke inspiratie gaat over:

Gelovig vertrouwen
In het spoor van Jezus

Uiteindelijk een aanvoelen, een vermoeden, een gelovig vertrouwen in het spoor van Mozes en Jezus en zovele anderen voor en na hen, doorwrocht in de diepe worsteling met de schijn van het tegendeel, dat wij mensen uiteindelijk niet zomaar absurd op deze aarde geworpen zijn, maar gewenst, gezien en gewaardeerd zijn in onze unieke eigenheid ...

Bevrijding

Dat wij als individuele personen in staat, bestemd, geroepen zijn tot een bevrijd en bevrijdend leven, groeiend op onze eigen, unieke manier,

Liefde

Dat wij als medemensen samen in staat, bestemd, geroepen zijn tot een samen leven in verbondenheid, verantwoordelijkheid en liefde – *inspelend op Liefde als diepste mysterie van de werkelijkheid* – en tot een samenleving in het teken van gerechtigheid en vrede, met een uitgesproken zorg voor de meest kwetsbaren,

Zorg

Dat wij als bewoners van deze aarde in staat, bestemd, geroepen zijn tot zorg voor de aarde, voor al wat leeft, voor ons eigen lichaam,

Uiteindelijk gedragen

Dat wij mensen er daarbij uiteindelijk niet alleen voor staan, maar in dat alles uiteindelijk gedragen, gesteund en graag gezien zijn en dat wij erop mogen hopen dat dit alles uiteindelijk gegrond is, dat dit alles uiteindelijk, ondanks de schijn van het tegendeel, ooit het laatste woord zal krijgen en tot volheid zal komen ...

Mogen hopen

In deze poging tot omschrijving van de harde en tegelijk broze kern van christelijke inspiratie vertolken de drie paragrafen in het midden het aanvoelen van wat het vanuit christelijk perspectief betekent om mens te zijn en waartoe we als mensen in staat, bestemd, geroepen zijn. In de eerste en vijfde paragraaf, die we hier in het cursief gezet hebben en die samen een inclusie vormen rond de andere drie, én in de cursieve regel in het midden wordt het vermoeden, de hoop, het vertrouwen op de transcendente inbedding van die mensvisie onder woorden gebracht. Of nog anders uitdrukt: in die cursieve passages wordt in relatie tot de uiteindelijke levensvragen én in confrontatie met de schaduwzijde en de duistere kanten van het bestaan, het christelijke aanvoelen vertolkt met betrekking tot de ultieme grond en horizon van die mensvisie.

In het licht van deze poging tot verwoording zou de harde en tegelijk broze kern van christelijke inspiratie ook – nog kernachtiger – omschreven kunnen worden als *'menswording in verbondenheid'*. Meer specifiek: als een uitnodiging tot menswording in verbondenheid met zichzelf, met de anderen, met de aarde, met het/de Heilige. Hiermee is dan ook meteen vanuit een christelijk perspectief een ijkpunt en een basisrichting gegeven voor alle denken en werken rond inspiratie en bezieling. Dat ijkpunt en die basisrichting kunnen wezenlijk niet strikt gedefinieerd worden: strikte definiëringen horen tot de orde van de ideologie. Maar tegelijk is de basisrichting ook niet volledig onbepaald en kan dus vanuit een christelijk perspectief, zoals dat hierboven tastend verwoord werd, niet elke vorm van spiritueel denken zomaar omhelsd worden.

Met de bovenstaande poging tot vertolking van de uiteindelijke kern van christelijke inspiratie is een gedifferentieerd ijkpunt aangegeven dat als achtergrond kan dienen bij het ontwikkelen van een christelijk geïnspireerd identiteitsbeleid. Hiermee is bovenal een gelaagd perspectief aangegeven van waaruit met elkaar in gesprek gegaan kan worden op onze zeer persoonlijke en tegelijk gezamenlijke spirituele denkweg en zoektocht naar een betekenisvol bestaan. Of met een ander beeld: met deze poging reiken we een spiegel aan waarvoor we elk apart en samen kunnen gaan staan en waarin we kunnen zien waar we met elkaar overeenstemmen en waar we met elkaar van aanvoelen verschillen. Hoe kijken we tegen mens-zijn aan? Wat is onze droom met betrekking tot ons leven en samenleven op deze aarde? Wat bezielt ons en waarvoor gaan we door het vuur? Wat is de ultieme grond waarop we terugvallen? En wat is onze uiteindelijke hoop en levenshorizon?

Met deze poging tot vertolking van de uiteindelijke kern van christelijke inspiratie komen we bovenal ook terug uit bij waar het in het leven, in alle degelijke spiritualiteit en dus ook in die veelkleurige christelijke traditie echt om gaat: de menselijke zoektocht naar zinvolheid in dit bestaan en de hoop op een uiteindelijke zinvolheid van het bestaan. Spirituele tradities en de christelijke in het bijzonder draaien uiteindelijk niet om zichzelf, maar om de mens, of beter om mensen op zoek naar zinvolheid: naar zin en volheid dus in hun verschillende betekenissen. Spirituele tradities zijn in een soort *never ending story* tegelijk het product van die spirituele zoektocht van mensen en generaties die ons zijn voorgegaan én de bron waaruit mensen van telkens nieuwe generaties kunnen putten op hun eigen spirituele zoektocht.

En daarmee zijn we terug bij het punt waar we onze sociologische analyse eindigden: de mens die in onze geïndividualiseerde, geavanceerde moderniteit voor de uitdaging staat zijn leven zelf bezield vorm te geven, hierin telkens opnieuw betekenisvolle keuzes te maken, in gesprek met zichzelf, met anderen en met het/de Heilige zijn eigen weg te gaan op het vlak van spiritueel leven en denken.

In deze poging tot omschrijving van de kern van christelijke inspiratie vertolken de drie paragrafen in het midden het aanvoelen van wat het vanuit christelijk perspectief betekent om mens te zijn en waartoe we als mensen in staat, bestemd, geroepen zijn.

In de eerste en vijfde paragraaf, én in de cursieve regel in het midden wordt het vermoeden, de hoop, het vertrouwen op de transcendente inbedding van die mensvisie onder woorden gebracht.

In het licht van deze poging tot verwoording zou de harde en tegelijk broze kern van christelijke inspiratie ook omschreven kunnen worden als *'menswording in verbondenheid'*. Verbondenheid met zichzelf, met de anderen, met de aarde, met het/de Heilige.

Met deze poging tot vertolking van de uiteindelijke kern van christelijke inspiratie reiken we een spiegel aan waarvoor we elk apart en samen kunnen gaan staan en waarin we kunnen zien waar we met elkaar overeenstemmen en waar we met elkaar van aanvoelen verschillen.

Hoe kijken we tegen mens-zijn aan? Wat is onze droom met betrekking tot ons leven en samenleven op deze aarde? Wat bezielt ons en waarvoor gaan we door het vuur? Wat is de ultieme grond waarop we terugvallen? En wat is onze uiteindelijke hoop en levenshorizon?

Daarmee zijn we terug bij waar we de sociologische analyse eindigden: de mens die voor de uitdaging staat zijn leven zelf bezield vorm te geven, en in gesprek met zichzelf, met anderen en met het/de Heilige zijn eigen weg te gaan op het vlak van spiritueel leven en denken.

2.4. De grondstructuur van spiritueel leven en denken

Met het voorgaande raken we tegelijk ook aan de psychologische basisstructuur en dynamiek van elk spiritueel omgaan met de werkelijkheid.

In haar veelkleurige verschijningsvormen gaat spiritualiteit in wezen steeds over de zoektocht van mensen om een zinvol bestaan uit te bouwen en betekenisvol om te gaan met de ervaringen die hun ten deel vallen.

Dit is een proces waarbij de verschillende dynamieken van betekenis zoeken, zin ontwaren, betekenis krijgen, zin geven, betekenis construeren en voortbouwen op gevonden zin en betekenissen elkaar voortdurend afwisselen en aanvullen.

Dit is een proces dat zich heel vaak impliciet en intuïtief afspeelt, maar op andere momenten ook veel meer expliciet en reflexief gestalte krijgt.

Net vanuit het wezenlijk subjectieve en meerzinnige karakter van elke ervaring vallen we hierbij terug op beelden, verhalen, poëzie en muziek die ons helpen om de ervaren betekenissen uit te drukken en te delen ...

Met behulp van onze verbeeldingskracht drukken we uit wat voor ons de uiteindelijke grond is waarop we terugvallen en wat ons ultieme perspectief is in het leven, hoe we tegen het leven aankijken, wat we ervan willen maken, waarop we vertrouwen en waarop we hopen ...

Spirituele tradities zijn in dat perspectief niet meer en niet minder dan enorme reservoirs waarin de veelkleurige neerslag samengebracht is van de spirituele omgang van vele mensen voor ons met hun ervaringen in het bestaan en met de grote vragen van het leven.

Ze bieden ons een rijke schat aan vertolkingen van inzichten, wijsheden en levensoriëntaties, van betekenisgeving en levenskunst waaruit wij op onze eigen zoektocht naar zinvolheid kunnen putten en creatief mee aan de slag kunnen gaan.

Met het voorgaande komen we niet alleen uit bij het punt waar we onze sociologische analyse eindigden. We raken hiermee tegelijk ook aan de psychologische basisstructuur en dynamiek van elk spiritueel omgaan met de werkelijkheid. In haar veelkleurige verschijningsvormen gaat spiritualiteit in wezen steeds over de zoektocht van mensen om een zinvol bestaan uit te bouwen en betekenisvol om te gaan met de ervaringen die hun ten deel vallen op hun levensweg en de wisselvalligheden van het leven waar zij op die weg mee te maken krijgen. Spiritualiteit gaat wezenlijk over het basale proces van ons dagelijkse pogen om iets moois van ons leven te maken en een betekenisvol bestaan uit te bouwen. Spiritualiteit gaat tegelijk over het nooit eindigende proces van het pogen om zinvol om te gaan met al wat ons in dit leven overkomt en met de uiteindelijke levensvragen waarvoor het bestaan ons stelt. Dit is een proces waarbij de verschillende dynamieken van betekenis zoeken, zin ontwaren, betekenis krijgen, zin geven, betekenis construeren en voortbouwen op gevonden zin en betekenissen elkaar voortdurend afwisselen en aanvullen.

Dit is een proces dat zich heel vaak impliciet en intuïtief afspeelt, maar op andere momenten ook veel meer expliciet en reflexief gestalte krijgt. Dit is bovendien een proces dat heel persoonlijk is en niet zomaar strikt rationeel geobjectiveerd kan worden, maar dat tegelijk ook weer niet louter subjectief of irrationeel van aard is. Spiritueel omgaan met de werkelijkheid kent een eigensoortige intersubjectieve redelijkheid die zich onderscheidt van en complementair is aan de rationaliteit van het analytisch denken. In de meer expliciete en reflexieve momenten van dit proces laat deze eigen redelijkheid van het spiritueel denken zich het duidelijkst zien. In ons pogen om te gaan met de wisselvalligheden van het leven en met de existentiële, vaak paradoxale basiservaringen van heelheid en gebrokenheid, verbondenheid en eenzaamheid, kracht en machteloosheid, vervulling en leegte, oneindigheid en begrenzing, leven en dood ... kunnen we per definitie niet terugvallen op feiten, objectieve kennis en zekerheden vanuit een binaire logica. Net vanuit het wezenlijk subjectieve en meerzinnige karakter van elke ervaring vallen we hierbij integendeel terug op beelden, verhalen, poëzie en muziek die ons helpen om de ervaren betekenissen uit te drukken en te delen ... We vallen hierbij kortom terug op de eigen redelijkheid van de verbeeldingskracht.^{xviii}

Met behulp van onze verbeeldingskracht drukken we uit hoe we de werkelijkheid ervaren, wat we hierin dagelijks en ultiem als betekenisvol aanvoelen, wat ons ten diepste raakt en in beweging brengt, wat ons bezielt en motiveert, wat we als 'heilige' opdracht ervaren en waarvoor we door het vuur willen gaan, wat ons op onze levensweg uiteindelijk richting en diepste voldoening geeft ... Met behulp van onze verbeeldingskracht drukken we uit wat voor ons de uiteindelijke grond is waarop we terugvallen en wat ons ultieme perspectief is in het leven, hoe we tegen het leven aankijken, wat we ervan willen maken, waarop we vertrouwen en waarop we hopen ... Uitdrukkingen van spiritueel omgaan met de werkelijkheid zijn daarmee evenzovele uitingvormen van hoe mensen tegen het leven aankijken, wat hen in dit leven beweegt en wat zij hier aan zinvolheid in ervaren. Spirituele tradities zijn in dat perspectief niet meer en niet minder dan enorme reservoirs waarin de veelkleurige neerslag samengebracht is van de spirituele omgang van vele mensen voor ons met hun ervaringen in het bestaan en met de grote vragen van het leven. Ze bieden ons een rijke schat aan vertolkingen van inzichten, wijsheden en levensoriëntaties, van betekenisgeving en levenskunst waaruit wij op onze eigen zoektocht naar zinvolheid kunnen putten en creatief mee aan de slag kunnen gaan.

2.5. Theologische basisopties inzake identiteitsbeleid vanuit christelijk perspectief

In het licht van de beschreven diepgaande transformatie van de context op het vlak van religiositeit en spiritualiteit, tegen de achtergrond van de gegeven theologische inschatting van deze context en vanuit het perspectief van de vertolkte uiteindelijke eigenheid van spiritualiteit in het algemeen en van christelijke inspiratie in het bijzonder lijken ons volgende theologische basisopties aangewezen. Ze vormen de theologische basis voor de zeven strategische basisopties die in ons derde deel volgen.

2.5.1. In het licht van de gemaakte sociologische analyse en theologische inschatting is de optie om de focus vooral te leggen op het erkennen, behoeden en voeden van de veelkleurige bezieling van mensen in onze leef- en werkgemeenschappen vandaag voor ons de meest wenselijke fundamentele optie inzake inspiratiebeleid. De huidige context volop ernstig nemen, oog hebben voor de tekenen des tijds en de bezieling van mensen hierbij erkennen, voeden en tot relevant onderwerp van dialoog maken lijkt ons de meest toekomst gevende weg.

2.5.2. Hierbij vertrekken vanuit een principiële appreciërende grondhouding ten aanzien van de bezieling van mensen en de wijzen waarop zij die bezieling vorm geven en voeden, vormt voor ons de basis van elk goed inspiratiebeleid. Medewerkers, zorgvragers en leerlingen in hun spirituele zoeken en bezielde werken erkennen, oog hebben voor het vuur dat hen bezielt en voor wat voor hen heilig is en hen hierrond samenbrengen ... daar staat of valt voor ons goed inspiratiebeleid mee.

2.5.3. Vertrekkend vanuit deze appreciërende grondhouding in het gesprek tegelijk zinvolle inzichten, accenten en aspecten uit de veelkleurige christelijke traditie inbrengen op een manier dat mensen de zinvolheid hiervan ook kunnen aanvoelen, vormt voor ons een tweeluik met de in 2.5.2 genoemde optie. En dit hangt voor ons wezenlijk samen met de optie om ons vooral op de kernintuïties van die christelijke traditie te richten en ons niet te verliezen in fixatie op tijdgebonden vertolkingen hiervan.

2.5.4. Inzet op bezieling in onze leef- en werkgemeenschappen in het perspectief van de genoemde grondonvertuigingen veronderstelt dat een beroep gedaan wordt op het verbindend en vernieuwend vermogen van de christelijke inspiratietraditie. Het veronderstelt tegelijk dat ingezet wordt op de aanwezigheid en de verdere ontplooiing bij alle medewerkers en bij sleutelfiguren in het bijzonder van de nodige competenties en talenten om in het genoemde perspectief bezielend en bezielend in het werk te staan.

In het licht van het voorgaande lijken ons volgende theologische basisopties aangewezen. Ze vormen de theologische basis voor de zeven strategische basisopties die in ons derde deel volgen.

De optie om de focus vooral te leggen op het erkennen, behoeden en voeden van de veelkleurige bezieling van mensen in onze leef- en werkgemeenschappen vandaag is voor ons de meest wenselijke fundamentele optie inzake inspiratiebeleid.

Hierbij vertrekken vanuit een principiële appreciërende grondhouding ten aanzien van de bezieling van mensen en de wijzen waarop zij die bezieling vorm geven en voeden, vormt voor ons de basis van elk goed inspiratiebeleid.

In het gesprek tegelijk zinvolle inzichten, accenten en aspecten uit de veelkleurige christelijke traditie inbrengen op een manier dat mensen de zinvolheid hiervan ook kunnen aanvoelen, vormt voor ons een tweeluik met die appreciërende grondhouding.

Inzet op bezieling in onze leef- en werkgemeenschappen in het perspectief van de genoemde grondonvertuigingen veronderstelt dat een beroep gedaan wordt op het verbindend en vernieuwend vermogen van de christelijke inspiratietraditie.

3. Strategische basisopties

3.1. Kiezen voor bezieling in leiderschap

In het licht van de genoemde diepgaande transformatie van de context op het vlak van religiositeit en spiritualiteit bestaat een eerste strategische optie erin dat we als organisatie blijvend inzetten op bezieling in leiderschap.

Expliciete aandacht voor doorleefde bezieling, verankerde inspiratie en passende grondhouding bij de aanwerving en de competentie- en talentontwikkeling van leidinggevenden is daarom fundamenteel voor ons inspiratiebeleid.

Net als bij de hierna volgende strategische opties is de basisoptie om aan de slag te gaan met het aanwezige rijke materiaal hier fundamenteel.

In het licht van de genoemde diepgaande transformatie van de context op het vlak van religiositeit en spiritualiteit bestaat een eerste strategische optie erin dat we als organisatie blijvend inzetten op bezieling in leiderschap. In het behoeden en verder ontwikkelen van geïnspireerde en inspirerende werkingen in scholen en voorzieningen vervullen leidinggevenden letterlijk en figuurlijk een cruciale rol. Hoe hoger men hierbij staat op de hiërarchische ladder, hoe belangrijker het doorleefd uitstralen van bezieling in grondhouding, woord en daad is. De geloofwaardigheid van het geïnspireerde karakter van een leef- en werkgemeenschap staat of valt hier vaak mee. Mensen zijn daar vandaag terecht bijzonder gevoelig voor. Expliciete aandacht voor doorleefde bezieling, verankerde inspiratie en passende grondhouding bij de aanwerving en de competentie- en talentontwikkeling van leidinggevenden is daarom fundamenteel voor ons inspiratiebeleid. Hierin bewust blijven investeren op het niveau van directieteams is in dat licht een eerste cruciale strategische optie.

Net als bij de hierna volgende strategische opties is de basisoptie om aan de slag te gaan met het aanwezige rijke materiaal hier fundamenteel. Elke medewerker en leidinggevende in onderwijs, zorg en welzijn heeft ooit vanuit een eigen bewogenheid en bevoegenheid de stap naar deze sector gezet. Idealiter wordt de dagelijkse inzet van elkeen ten gronde door deze persoonlijke motivatie en inspiratie gekleurd. Bezieling is dus doorgaans van bij het begin aanwezig en staat er ook garant voor dat mensen hun job goed, met vrucht en met voldoening blijven doen. In de inzet op bezieling in leiderschap vormt deze persoonlijke inspiratie van elkeen het aanknopingspunt waarmee telkens opnieuw aan de slag gegaan wordt. Inzetten op bezieling in leiderschap gaat om het erkennen, ondersteunen, stimuleren en voeden van deze bezieling, en dit zowel in gesprek met elkaar als in gesprek met de bronnen van inspiratie en aspiratie van de congregatie en de organisatie Broeders van Liefde, in de hoop deze bewogenheid hiermee te kunnen voeden en verdiepen.

Kritisch doel	- Inzetten op bezieling in leiderschap bij aanwerving, competentie- en talentontwikkeling van leidinggevenden en directies in het bijzonder
Spelers centraal	- Raad van bestuur: aanwervingen - Dienst identiteit: verdiepingsdagen
Spelers lokaal	- Directieteams - Leidinggevenden - Referentiemedewerkers Identiteit - Pastores en pastoraal verantwoordelijken
Documenten	- Identiteitsclausule in Omzendbrief 2013/40 en 2013/41 (12/2013) - Leiderschapscharter Broeders van Liefde (2002) - Presentaties en werkbundel verdiepingsdagen (2014) - Wij weten wie we zijn en waarom we doen wat we doen (Jaarbrochure Broeders van Liefde 2013-2014)

3.2. Inzet op ethische reflectie en dialoog, met focus op waarden en grondhoudingen

Bezieling in het samen leven en werken is uiteraard geen zaak van leidinggevendenden alleen, maar een uitdaging voor de hele leef- en werkgemeenschap van elke voorziening en school. De cultuur van een voorziening of school, de geest die er heerst, de bevoegenheid die men er ervaart en de motivatie die men er concreet voelt, ontstaan en ontvouwen zich vanuit het vruchtbare treffen en de onderlinge wisselwerking tussen de bezieling en de manieren van geïnspireerd zijn van alle betrokkenen. Deze veelkleurige bezieling is een rijkdom en een geschenk, iets wat men als voorziening of school strikt genomen niet kan creëren, maar wat men krijgt en waar men alleen maar dankbaar om kan zijn. Tegelijk is die veelkleurige bezieling wel iets wat men kan behoeden en koesteren, een sterkte die men met zorg kan omringen, groeikansen kan bieden en kan stimuleren tot verdere ontplooiing. Een passende inzet op het bouwen aan een ethisch reflexieve cultuur kan een laagdrempelige manier zijn om die aanwezige bezieling in de werking te behoeden en tot volle ontplooiing te laten komen.

Op het raakvlak van visie en praktijk en van kwaliteitsbeleid en inspiratiebeleid biedt een gerichte inzet op ethische reflectie hiertoe mooie kansen. Met name een inzet op een dialogische ethiek die niet alleen focust op gedeelde waarden, maar evenzeer op passende grondhoudingen biedt een interessant, want voor een brede groep medewerkers toegankelijk kader om een bezield samen leven en werken te ondersteunen en te stimuleren. De onder medewerkers aanwezige bezieling hierbij erkennen en bevestigen, bouwen aan een cultuur van ethische reflexiviteit en dialoog en dit gesprek voeden en verdiepen vanuit de religieuze inspiratie van de organisatie creëert mee de mogelijkheidsvoorwaarden voor het ontwikkelen van een gedeelde, verankerde spiritualiteit in de lokale leef- en werkgemeenschap. Lokale medewerkers opleiden tot referentiemedewerkers ethiek versterkt de slaagkansen hiervan. Samengenomen vormt deze gedifferentieerde inzet op ethiek een tweede te realiseren strategische basisoptie in het kader van ons inspiratiebeleid.

Een passende inzet op het bouwen aan een ethisch reflexieve cultuur kan een laagdrempelige manier zijn om de aanwezige bezieling in de werking te behoeden en tot volle ontplooiing te laten komen.

Met name een inzet op een dialogische ethiek die niet alleen focust op gedeelde waarden, maar evenzeer op passende grondhoudingen biedt een interessant kader om een bezield samen leven en werken te ondersteunen en te stimuleren.

Bouwen aan een cultuur van ethische reflexiviteit en dialoog en dit gesprek voeden en verdiepen creëert mee de mogelijkheidsvoorwaarden voor het ontwikkelen van een gedeelde, verankerde spiritualiteit in de lokale leef- en werkgemeenschap.

Kritisch doel	- Inzetten op een cultuur van ethische reflectie en dialoog met focus op waarden en grondhoudingen
Spelers centraal	- Begeleidingscommissie ethiek in de GGZ - Visiegroep ethiek in welzijn en buitengewoon onderwijs
Spelers lokaal	- Stuurgroepen ethiek - Referentiemedewerkers ethiek
Documenten	- Nota's van de betrokken commissie en werkgroep - A. Liégeois, <i>Waarden in dialoog. Ethiek in de zorg</i> , Tielt, 2014 - Opvoedingsproject sector Onderwijs bij de Broeders van Liefde

3.3. Inzet op uitbouw van zinzorg en pastoraat

Het veld van zinbeleving en inspiratie, spiritualiteit en religiositeit is vandaag nog meer dan vroeger een erg complexe en gelaagde realiteit. Zorg dragen voor zinbeleving en inspiratie, spiritualiteit en religiositeit hoort tot de gedeelde opdracht van elke medewerker.

Tegelijk vraagt deze zorg ook om verdere ontwikkeling van de nodige specialistische competenties bij de medewerkers en diensten die hier beroepshalve in gespecialiseerd zijn.

Al langer dan vandaag bieden zij enerzijds gespecialiseerde existentiële zorg voor zinbeleving in de brede betekenis van het woord en anderzijds ook specifiek pastorale zorg voor gelovige beleving vanuit een christelijk perspectief.

Die beide vormen van zorg zijn complementair en kunnen niet tot elkaar herleid worden. Ombouw en uitbouw van pastorale diensten tot verder gespecialiseerde diensten Zinzorg & Pastoraat is in deze een derde te realiseren fundamentele strategische basisoptie.

Het veld van zinbeleving en inspiratie, spiritualiteit en religiositeit is vandaag nog meer dan vroeger een erg complexe en gelaagde realiteit. Zorg dragen voor zinbeleving en inspiratie, spiritualiteit en religiositeit bij leerlingen, zorgvragers, gebruikers, naasten en medewerkers hoort in voorzieningen en scholen van onze organisatie tot de gedeelde opdracht van elke medewerker. Het ontwikkelen van generieke basiscompetenties op dat vlak bij alle medewerkers is een uitdaging voor elke school en voorziening. Tegelijk vraagt deze zorg ook om verdere ontwikkeling van de nodige specialistische competenties bij de medewerkers en diensten die hier beroepshalve in gespecialiseerd zijn. Inspelend op de geschetste verander(en)de context bieden zij al langer dan vandaag enerzijds gespecialiseerde existentiële zorg voor zinbeleving in de brede betekenis van het woord en anderzijds ook specifiek pastorale zorg voor gelovige beleving vanuit een christelijk perspectief. Die beide vormen van zorg zijn complementair en kunnen niet tot elkaar herleid worden.

Gezien de geschetste verander(en)de context is het – met name in de sectoren verzorgings-instellingen en welzijn – belangrijk die meervoudige werking ook expliciet te formaliseren, de naamgeving van deze medewerkers en diensten aan te passen aan de reële werking en aan te sturen op de verdere ontwikkeling van de nodige competenties met betrekking tot deze werking door middel van vorming, training en opleiding, supervisie en intervisie. Ombouw en uitbouw van pastorale diensten tot verder gespecialiseerde diensten Zinzorg & Pastoraat is in deze een derde te realiseren fundamentele strategische basisoptie. Belangrijk daarbij is om niet alleen oog te hebben voor de gespecialiseerde bijdrage van deze medewerkers en diensten in de zorg voor zinbeleving en spiritualiteit door middel van individuele begeleidingen en groepsessies, maar evenzeer oog te hebben voor de gespecialiseerde inbreng die zij vanuit hun achtergrond, lokale verworteling en stafopdracht te bieden hebben bij het ontvouwen van het inspiratiebeleid binnen de voorziening.

Kritisch doel	- Ombouw en uitbouw van pastorale diensten tot geïntegreerde diensten zinzorg & pastoraat
Spelers centraal	- Werkgroep pastores in de GGZ - Werkgroep pastores in welzijn/buitengewoon onderwijs - Werkgroep schoolpastoraat gewoon onderwijs - Overleg dienst identiteit en directies sociale economie
Spelers lokaal	- Directieteams - Pastores en pastoraal verantwoordelijken
Documenten	- Adviesnota Zinzorg en Pastoraat in WZ/BuO (najaar 2014) - Adviesnota Zinzorg en Pastoraat in de GGZ (voorzien voorjaar 2015)

3.4. Inzet op spirituele vorming in het godsdienstonderwijs

Waar in de zorgprojecten van de sectoren verzorgingsinstellingen en welzijn vooral de werking inzake zinzorg en pastoraat een speerpuntfunctie heeft in de zorg voor zinbeleving en spiritualiteit, daar heeft in het opvoedingsproject van de sector onderwijs hiernaast ook het godsdienstonderwijs deze speerpuntfunctie. Zorg voor zinbeleving en inspiratie, spiritualiteit en religiositeit is een gedeelde opdracht voor alle leerkrachten en veronderstelt dat bij hen hiertoe de nodige generieke competenties voorhanden zijn. Tegelijk is het vak godsdienst het vak bij uitstek waar zinbeleving en inspiratie, spiritualiteit en religiositeit expliciet ter sprake komen en waar de betrokken leerkrachten over de nodige specialistische competenties beschikken om leerlingen hierin passend te vormen. In het licht van de genoemde diepgaande transformatie van de context op het vlak van religiositeit en spiritualiteit bestaat een vierde strategische basisoptie erin dat we als organisatie inzetten op een aan deze context aangepast godsdienstonderwijs en investeren in de daartoe nodige competenties.

Inspelend op de genoemde diepgaande transformatie van de context opteren we voor een dubbele paradigmashift met betrekking tot het godsdienstonderwijs. Hierbij verleggen we enerzijds het accent van een focus op geloof als godsdienstig systeem naar een focus op geloven als werkwoord. Anderzijds en parallel hiermee wordt de focus op religieuze geletterdheid op basis van religieuze kennis vervangen door de focus op religieuze geletterdheid op basis van spirituele vaardigheden. Van leerkrachten godsdienst wordt verwacht dat zij spirituele vaardigheden bijbrengen en inoefenen, het gesprek op levensbeschouwelijke knooppunten organiseren en begeleiden en hierbij de dialoog stimuleren met religieuze tradities, waarbij het christelijke erfgoed gezien onze achtergrond een geprivilegieerde positie behoudt. Deze opdracht veronderstelt van de leerkrachten godsdienst zowel de nodige heuristische als hermeneutisch-communicatieve vaardigheden. Ze vraagt bij hen tegelijk om de nodige godsdienstwetenschappelijke en theologische kennis.

Het vak godsdienst is het vak bij uitstek waar zinbeleving en inspiratie, spiritualiteit en religiositeit expliciet ter sprake komen en waar de betrokken leerkrachten over de nodige specialistische competenties beschikken om leerlingen hierin passend te vormen.

Inspelend op de genoemde diepgaande transformatie van de context opteren we voor een dubbele paradigmashift met betrekking tot het godsdienstonderwijs.

Hierbij verleggen we enerzijds het accent van een focus op geloof als godsdienstig systeem naar een focus op geloven als werkwoord.

Anderzijds en parallel hiermee wordt de focus op religieuze geletterdheid op basis van religieuze kennis vervangen door de focus op religieuze geletterdheid op basis van spirituele vaardigheden.

Kritisch doel	- Ontwikkelen en ontvouwen van een hedendaagse visie op spirituele vorming in het godsdienstonderwijs
Spelers centraal	- Stuurgroep godsdienstonderwijs
Spelers lokaal	- Leerkrachten godsdienst - Vakgroepen godsdienst
Documenten	- Visie godsdienstonderwijs bij de Broeders van Liefde (12/2013) - Synthesenota visie godsdienstonderwijs bij de Broeders van Liefde (12/2013)

3.5. Beleid inzake kapellen, sacrale ruimtes en spiritueel patrimonium

Zoals de inrichting en aankleding van een woning veel vertelt over wie de bewoners zijn, wat zij belangrijk vinden en hoe zij in het leven staan, zo zeggen ook de inrichting en aankleding van een campus en de omgang met kapellen en sacrale ruimtes veel over wat men hier belangrijk vindt en wat mensen hier bezielt.

De materiële buitenkant geeft uiting aan de spirituele binnenkant van de leef- en werkgemeenschap. Hier bewust mee omgaan is voor ons een vijfde strategische basisoptie.

Hierover met een open geest nadenken, op het raakvlak van ruimte, betekenis en mensen het inhoudelijk gesprek aangaan en op basis hiervan toekomstgerichte keuzes maken, is een uitdaging voor elke school en voorziening.

Inzetten op aandacht voor zinbeleving en inspiratie, spiritualiteit en religiositeit uit zich niet alleen in de focus op bezieling in leiderschap, op een dialogische ethiek van waarden en grondhoudingen, op zinzorg en pastoraat of op spirituele vorming in het godsdienstonderricht. De keuze om hierop in te zetten concretiseert zich evenzeer in de manier waarop men omgaat met kapellen en sacrale ruimtes en – breder – met de hele ruimtelijke ordening, invulling en aankleding van elke campus en het daar aanwezige religieuze en symbolische patrimonium. Zoals de inrichting en aankleding van een woning veel vertelt over wie de bewoners zijn, wat zij belangrijk vinden en hoe zij in het leven staan, zo zeggen ook de inrichting en aankleding van een campus in zijn geheel en de omgang met kapellen en sacrale ruimtes in het bijzonder veel over wat men hier belangrijk vindt en wat mensen hier bezielt. De materiële buitenkant geeft uiting aan de spirituele binnenkant van de leef- en werkgemeenschap. Hier bewust mee omgaan is voor ons een vijfde strategische basisoptie.

Hierover met een open geest nadenken, op het raakvlak van ruimte, betekenis en mensen het inhoudelijk gesprek aangaan en op basis hiervan toekomstgerichte keuzes maken, is een uitdaging voor elke school en voorziening. In het licht van de genoemde transformatie van de context is de vraag daarbij hoe men binnen de school of voorziening zo met de aanwezige kapellen en/of sacrale ruimtes kan omgaan dat zij tegelijk plaatsen zijn waar mensen van vandaag op adem kunnen komen en stil kunnen vallen bij wat hen bezielt in dit leven als plaatsen waar de christelijke inspiratie fris en uitnodigend vertolkt wordt en mensen stil kunnen vallen bij het mysterie waarnaar deze inspiratie verwijst. Breder is de vraag hierbij hoe men binnen de school of voorziening op zo'n manier kan omgaan met de ruimtelijke ordening, invulling en aankleding en het aanwezige religieuze en symbolische patrimonium dat dit getuigt van waar de school of voorziening voor staat en wat de leef- en werkgemeenschap hier uiteindelijk bezielt.

Kritisch doel	- Ontwikkelen en ontvouwen van een hedendaagse visie op omgang met kapellen, sacrale ruimtes en symbolisch en religieus patrimonium
Spelers centraal	- Dienst identiteit
Spelers lokaal	- Directieteams - Pastores en pastoraal verantwoordelijken - Communiteiten en spirituele gemeenschappen
Documenten	- Adviesnota over kapellen, sacrale ruimtes en spiritueel patrimonium (voorzien voorjaar 2015) - Themanummer Pastorale Perspectieven. Zoeken naar zinvolle ruimtes: over sacrale ruimtes in zorgvoorzieningen (maart 2014, nr. 162)

3.6. Waardengerichtheid en inspiratie in samenwerking en netwerkvorming

In het brede veld van zorg, welzijn en onderwijs staan samenwerking en netwerkvorming vandaag voortdurend op de agenda. Voorzieningen en scholen worden door de huidige context uitgedaagd en door de overheid gestimuleerd om zowel binnen hun (sub)sector als sector-overstijgend krachten te bundelen en binnen hun regio of supra-regionaal diverse vormen van functionele, inhoudelijke of bestuurlijke samenwerkingsverbanden aan te gaan. Samenwerking en netwerkvorming worden hierbij gezien als een middel om bepaalde doelstellingen inzake continuïteit, maatwerk, effectiviteit, efficiëntie e.d. te bereiken. Deze evolutie is waardevol en noodzakelijk en komt alle betrokkenen uiteindelijk ten goede. Tegelijk stelt deze evolutie organisaties, voorzieningen en scholen als de onze voor de uitdaging om in deze samenwerking en netwerkvorming het eigen waardengericht en christelijk geïnspireerd karakter niet uit het oog te verliezen en de zorg voor bezieling en inspiratie in het aangaan van die samenwerkingsverbanden bewust mee te nemen.

In het licht van de genoemde diepgaande transformatie van de context beschouwen we het als een zesde strategische basisoptie om een reflectieproces te ontwikkelen met het oog op het vastleggen van criteria voor samenwerking en netwerkvorming vanuit het oogpunt van waardenoriëntatie en christelijke inspiratie, bezieling en spiritualiteit. Deze uitdaging hangt inhoudelijk nauw samen met de hierboven genoemde eerste strategische optie voor inzet op bezieling in leiderschap, maar vertoont tegelijk de nodige verbanden met de andere genoemde strategische keuzes. De uitdaging bestaat er hier met name in om voorbij de gekende, klassieke scheidslijnen een toekomstgerichte visie inzake samenwerking en netwerkvorming te ontwikkelen die waardengerichtheid en inspiratie op de agenda zet en in het gesprek met mogelijke samenwerkingspartners meeneemt. Allicht nog meer dan bij de andere strategische basisopties stelt dit gesprek ons voor de niet eenvoudige opdracht ons bewust te zijn van waar we voor staan en dit ook reflexief te kunnen verwoorden.

In het brede veld van zorg, welzijn en onderwijs staan samenwerking en netwerkvorming vandaag voortdurend op de agenda. Deze evolutie is waardevol en noodzakelijk en komt alle betrokkenen uiteindelijk ten goede.

Tegelijk stelt deze evolutie organisaties, voorzieningen en scholen als de onze voor de uitdaging om in deze samenwerking en netwerkvorming het eigen waardengericht en christelijk geïnspireerd karakter niet uit het oog te verliezen en de zorg voor bezieling en inspiratie in het aangaan van die samenwerkingsverbanden bewust mee te nemen.

Allicht nog meer dan bij de andere strategische basisopties stelt dit gesprek ons voor de niet eenvoudige opdracht ons bewust te zijn van waar we voor staan en dit ook reflexief te kunnen verwoorden.

Kritisch doel	- Ontwikkelen en ontvouwen van een visie op samenwerking en netwerkvorming in het licht van waardengerichtheid en christelijke inspiratie.
Spelers centraal	- Dienst identiteit - Raad van bestuur en beheerscomités
Spelers lokaal	- Directieteams - Referentiemedewerkers identiteit
Documenten	- Visie inzake netwerken (08/2013)

3.7. In blijvende dialoog tussen organisatie en congregatie

Geraakt door de sociale noden van zijn tijd en geïnspireerd door het bijbels visioen van het Rijk Gods probeerde Petrus Jozef Triest met de eerste zusters en broeders op een menswaardige wijze zorg op te nemen voor armen en zorgbehoevenden.

Ontstaan vanuit die tegelijk sociale en spirituele bewogenheid heeft de congregatie Broeders van Liefde dat waardengericht en christelijk geïnspireerd karakter altijd hoog in het vaandel gevoerd.

In de organisatie Broeders van Liefde, ontstaan in de schoot van de congregatie Broeders van Liefde, willen we hier toekomstgericht verder werk van maken en ons hierdoor blijvend laten uitdagen.

We gaan er van uit dat we van het bezield samen leven en werken van onze voorgangers en huidige partners in de congregatie nog steeds zinvolle dingen kunnen leren. Vanuit de ervaring van de rijke inspiratie die zij de organisatie te bieden hebben, willen we ons aan die bron blijven laven en met die voorgangers en huidige partners blijvend in dialoog gaan.

Onderliggend aan de voorgaande zes strategische keuzes gaat een zevende strategische keuze over de optie om als organisatie blijvend in dialoog te gaan met de Sint-Vincentiusregio van de congregatie Broeders van Liefde over haar bezieling, inspiratiebronnen en spiritueel erfgoed. In haar waardengericht en christelijk geïnspireerd karakter weet de organisatie zich immers een dankbare erfgenaam van de congregatie en haar spiritualiteit. Geraakt door de sociale noden van zijn tijd en geïnspireerd door het bijbels visioen van het Rijk Gods probeerde Petrus Jozef Triest met de eerste zusters en broeders op een menswaardige wijze zorg op te nemen voor armen en zorgbehoevenden. Ontstaan vanuit die tegelijk sociale en spirituele bewogenheid heeft de congregatie Broeders van Liefde dat waardengericht en christelijk geïnspireerd karakter altijd hoog in het vaandel gevoerd. In de organisatie Broeders van Liefde, ontstaan in de schoot van de congregatie Broeders van Liefde, willen we hier toekomstgericht verder werk van maken en ons hierdoor blijvend laten uitdagen.

Deze zevende strategische basisoptie gaat over de wortels en de oorsprong van de organisatie. Toch wordt ze hier pas op het einde van deze nota geformuleerd – dus na de andere zes strategische opties. Deze volgorde is bewust gekozen en heeft haar betekenis. Het accent en de focus liggen immers op het hier en nu toekomstgericht verder werk maken van een waardengerichte en geïnspireerde inzet in zorg, welzijn en onderwijs, in het spoor en vooral in de geest van wat mensen in de congregatie ons hebben voorgeleefd en voorgedaan. Het accent ligt met andere woorden op het behoeden en voeden van een bezield samen leven en werken in functie van de werking van vandaag en morgen. Daarbij gaan we er van uit dat we van het bezield samen leven en werken van onze voorgangers en huidige partners in de congregatie nog steeds zinvolle dingen kunnen leren. Vanuit de ervaring van de rijke inspiratie die zij de organisatie te bieden hebben, willen we ons aan die bron blijven laven en met die voorgangers en huidige partners blijvend in dialoog gaan.

Kritisch doel	- Blijvend de dialoog aangaan tussen organisatie en congregatie in de Sint-Vincentiusregio over bezieling en christelijke inspiratie
Spelers centraal	- Raad van bestuur - Regionale raad - Dienst identiteit
Spelers lokaal	- Directieteams - Pastores en pastoraal verantwoordelijken - Communiteiten en spirituele gemeenschappen
Documenten	- Beleidsplan Sint-Vincentiusregio 2013-2018 (2013)

Samenvattend

In de beleidsnota 'Van *zeggen wie we zijn* naar *doen wat we zeggen en verdiepen wie we zijn*' (april 2013) werden de volgende twee uitdagingen geformuleerd voor de identiteitswerking bij de Broeders van Liefde in de beleidsperiode 2012-2018:

- De uitdaging om, na het *zeggen wie we zijn* nu ook consequent werk te maken van het *doen wat we zeggen*. Dit gaat om de levensgrote uitdaging van het realiseren en op een passende manier ontvouwen van de in de identiteitsverklaringen geproclameerde visie in de gehele beleidsvoering en de concrete dagelijkse praktijk in elke voorziening of school.
- De uitdaging om, na het *zeggen wie we zijn* nu ook verder werk te maken van het *verdiepen wie we zijn*. Dit gaat over de al even grote uitdaging om dieper in te gaan op de vraag naar de plaats van bezieling in het samen leven en werken en naar wat het vandaag kan betekenen een christelijk geïnspireerde school of voorziening te zijn.

In de visietekst *Inspiratiebeleid 2015-2018* worden met betrekking tot die tweede uitdaging een aantal aspecten verhelderd en enkele lijnen uitgezet.

We vertrekken daarbij vanuit de overtuiging:

- Dat passende aandacht voor en inzet op bezieling en inspiratie het samen leven en werken van mensen steeds ten goede komt;
- Dat het veelkleurige erfgoed van de joods-christelijke tradities, naast het al even veelkleurige erfgoed uit vele andere tradities, mensen in dat samen leven en werken ook vandaag zinvolle inspiratie te bieden heeft;
- Dat inzet op bezieling en christelijke inspiratie steeds vraagt om een passende afstemming tussen tekst en context, tussen wat men wil aanreiken en de context waarin dit gebeurt.

Geraakt door de sociale noden van zijn tijd en geïnspireerd door het bijbels visioen van het Rijk Gods probeerde Petrus Jozef Triest met de eerste zusters en broeders op een menswaardige wijze zorg op te nemen voor armen en zorgbehoevenden.

Ontstaan vanuit die tegelijk sociale en spirituele bewogenheid heeft de congregatie Broeders van Liefde dat waardengericht en christelijk geïnspireerd karakter altijd hoog in het vaandel gevoerd.

In de organisatie Broeders van Liefde, ontstaan in de schoot van de congregatie, willen we hier toekomstgericht verder werk van maken en ons hierdoor blijvend laten uitdagen.

Maar: sinds de tijd van Petrus Jozef Triest is de context waarin we leven en werken, grondig veranderd. Die context willen we ten volle ernstig nemen. Daarom start de nota in een eerste deel met een grondige sociologische analyse van die context.

We vatten die analyse samen in tien sleuteltermen die helpen om zicht te krijgen op hoe religie, spiritualiteit en bezieling in die huidige context vorm krijgen en beleefd worden. Fundamenteel daarbij is enerzijds de vaststelling van het toenemend verlies aan impact en zeggenschap van religieuze instituties ten aanzien van het spirituele leven van mensen. Al even wezenlijk is anderzijds het gegeven dat keuzes inzake de invulling en vormgeving van het spirituele leven steeds meer bij het individu komen te liggen. En dat individu geeft zijn spirituele leven zeer persoonlijk vorm in een wereld die constant in beweging is en steeds meer een fundamentele veelkleurigheid laat zien.

In een tweede deel wordt vervolgens ingegaan op de vraag hoe we deze context vanuit een gelovig perspectief kunnen inschatten. Hierbij wordt er bewust voor gekozen die veelkleurigheid en dat gepersonaliseerde karakter van spiritualiteit en bezieling ten volle te erkennen en er ook de rijkdom van te zien. We kiezen ervoor vanuit een principieel appreciërende grondhouding te kijken hoe mensen hun bezieling vandaag zelf vorm geven en voeden. Die bezieling willen we erkenning geven, koesteren en tot onderwerp van dialoog maken. Tegelijk willen we in dat gesprek ter inspiratie ook zinvolle inzichten, accenten en aspecten uit de veelkleurige christelijke traditie inbrengen.

Dit laatste veronderstelt dat we ons vooral op de kernintuïties van die christelijke overlevering richten en ons niet verliezen in fixatie op tijdgebonden vertolkingen hiervan. In de nota ondernemen we een poging om die kernintuïties beknopt te evoceren. Nog beknopter verwoorden we dit als 'menswording in verbondenheid': verbondenheid met zichzelf, met de anderen, met de aarde en met het/de Heilige. We gaan daarbij uit van een personalistisch mensbeeld. Geloven, hopen en liefhebben zijn daarbij de onderliggende grondhoudingen.

Zorg dragen voor bezieling in gesprek met religieuze tradities veronderstelt tegelijk dat we ons er ook bewust van zijn hoe spiritualiteit werkt en wat de grondstructuur van spiritueel leven en denken is. Ook daaromtrent worden in de nota enkele fundamentele inzichten op een rijtje gezet.

In een derde deel worden zeven strategische basisopties genoemd. Hierin wordt verwoord hoe we in deze beleidsperiode concreet verder werk willen maken van een hedendaags inspiratiebeleid. Deze zeven strategische basisopties zijn de volgende:

- Kiezen voor bezieling in leiderschap
- Inzet op ethische reflectie en dialoog, met focus op waarden en grondhoudingen
- Inzet op uitbouw van zinzorg en pastoraat
- Inzet op spirituele vorming in het godsdienstonderricht
- Beleid inzake kapellen, sacrale ruimtes en spiritueel patrimonium
- Waardengerichtheid en inspiratie in samenwerking en netwerkvorming
- In blijvende dialoog tussen organisatie en congregatie

Noten

- ⁱ Zie K. De Fruyt, *Inzetten op identiteit en christelijke inspiratie: waarom, waar, wat, hoe en waartoe?*, in J. Verbanck (red.), *Vele brillen, één verhaal. Christelijke inspiratie anno 2015 (Caritas Cahier nr. 14)*, Brussel, 2014, p. 34-41.
- ⁱⁱ Voor deze opbouw lieten we ons inspireren door K. de Groot, De uitdaging van fluïde vormen van kerkopbouw, in *Collationes. Tijdschrift voor Theologie en Pastoraal* 41 (2011) 1, 47-57.
- ⁱⁱⁱ S. Hellemans, *Het tijdperk van de wereldreligies. Religie in agrarische civilisaties en in moderne samenlevingen*, Zoetermeer/Kapellen, 2007.
- ^{iv} *Ibid.*, p. 103.
- ^v *Ibid.*, p. 104-105
- ^{vi} *Ibid.*, p. 105
- ^{vii} *Ibid.*, p. 117
- ^{viii} *Ibid.*, p. 126
- ^{ix} *Ibid.*, p. 132
- ^x *Ibid.*, p. 195
- ^{xi} *Ibid.*, p. 196
- ^{xii} *Ibid.*, p. 198-199
- ^{xiii} *Ibid.*, p. 199
- ^{xiv} We beperken ons hier tot enkele recente publicaties: C. Doude van Troostwijk, E. van den Berg & L. Oosterveen (red.), *Buigzame gelovigen. Over religieuze flexibiliteit*, Nijmegen/Amsterdam, 2008; K. de Groot, *Three Types of Liquid Religion*, in *Implicit Religion* (2008) 11, 277-296; Id., *De uitdaging van fluïde vormen van kerkopbouw*, in *Collationes. Tijdschrift voor Theologie en Pastoraal* 41 (2011) 1, 47-57; M. Kalsky, *Alles vloeit. De spirituelen in de Lage landen*, in *Religie in beweging. Naar een nieuwe identiteit*, TGL jg. 68 (2012) 2, 5-14; M. de Haardt, *Raam op het zuiden. Religie en spiritualiteit van het alledaagse*, Zoetermeer, 2013; M. Kalsky & F. Pruijm, *Flexibel geloven. Zingeving voorbij de grenzen van religies*, Vught, 2014; K. de Groot, *De nieuwe spirituele zoektocht buiten en binnen de kerken*, in T. Knieps-Port le Roi & A. Dillen (red.) *(N)iets voor dummies? Over de spirituele competenties van de leek*, Antwerpen, 2014, 13-27; R. Ganzevoort, *Schatbewaarders? Oude en nieuwe beheerders van het spirituele kapitaal in de samenleving*, *Ibid.*, 29-39; J. de Hart, *Zwevende gelovigen, onbestemde goden*, in *Een glimp van God. Schetsen van de onzichtbare*, TGL jg. 70 (2014) 1, 5-13
- ^{xv} J. de Hart, *Geloven binnen en buiten verband. Godsdienstige ontwikkelingen in Nederland (Sociaal en Cultureel Planbureau-publicatie 2014-10)*, Den Haag, 2014.
- ^{xvi} J. de Hart, *Zwevende gelovigen. Oude religie en nieuwe spiritualiteit (Sociaal en Cultureel Planbureau- publicatie 2013-13)*, Den Haag, 2013 (eerste druk verschenen in 2011).
- ^{xvii} Zie in dat verband het uitdagend geschreven, boeiende boekje van R. Ganzevoort, *Spelen met heilig vuur. Waarom de theologie haar claim op de waarheid moet opgeven*, Utrecht, 2013 en het al even boeiende boekje met de al even misleidende titel van C. Anbeek, *Aan de heidenen overgeleverd. Hoe theologie de 21ste eeuw kan overleven*, Utrecht, 2013. Zie in dit verband ook het bijzonder inspirerende boekje van D. Dorr, *Faith at Work. A Spirituality of Leadership*, Collegeville, Minnesota, 2006. Zie tenslotte – een greep uit de ontelbare publicaties die hieraan gewijd werden – ook volgende twee boeken: R.J. Schreiter, *Constructing Local Theologies*, New York, 1985 en G.A. Arbuckle, *Catholic Identity or Identities? Refounding Ministries in Chaotic Times*, Collegeville, Minnesota, 2013.
- ^{xviii} Zie hierover uitvoeriger de door broeder Dirk Beirnaert uitgewerkte nota *Visie godsdienstondericht bij de Broeders van Liefde*, (2013), in het bijzonder het tweede deel van deze nota over spiritueel omgaan met de werkelijkheid (p. 4-8).

